

UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Michal Vosáhlo

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta

Způsob života Latinoameričanů v České republice
případová studie Pardubice
Michal Vosáhlo

Bakalářská práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Michal VOSÁHLO

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociální antropologie

Název tématu: Způsob života Latinoameričanů v ČR
- případová studie Pardubice

Zásady pro vypracování:

Student zpracuje téma dle následující osnovy:

- důvody příchodu Latinoameričanů do České republiky
- Andští hudebníci, specifická skupina
- fenomén 80.let, kubánští pracující
- adaptace latinoameričanů, její způsoby a problémy
- retrospektivní srovnání příchozích Latinoameričanů s kubánskými pracujícími
- přenos a začleňování kulturních aspektů na českou společnost

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JETMAROVÁ, J. Andštití hudebníci v Evropě a Americe, doktorská disertace (2004)

KÁŠPAR, O. Čechy v zrcadle hispanoamerických dějin

KÁŠPAR, O. Nástín česko-mexických vztahů, In: Dějiny Mexika, Praha 2001

POLIŠENSKÝ, J. a kol., Dějiny Latinské Ameriky, Praha 1979

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25. 3. 2009

Michal Vosáhlo

Děkuji všem, kteří mi pomáhali při vzniku této práce. Za důležité rady a věcné připomínky děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Oldřichu Kašparovi, CSc.

Poděkování patří také mým respondentům, kteří mi umožnili dlouhodobou spolupráci.

Abstrakt

Úkolem bakalářské práce je zabývat se otázkou adaptace Latinoameričanů v evropském, popřípadě českém prostředí, ať už z pohledu jejich trvalého či pouze přechodného setrvání. V posledních dvou desítkách po pádu předešlého režimu a uvolnění podnikání se český trh s velkou rychlostí nabídl hudebníkům a umělcům ze zámořské oblasti a snahou je zachytit stav imigrantské identity v cizím (českém) prostředí, jejich ekonomickou životaschopnost a případné podmínky, které vedou nově příchozí opustit Českou republiku. Hlavním bodem je terénní výzkum, na kterém je práce částečně postavena.

V úvodní kapitole rozebereme latinoamericko-španělsko-české vztahy od raných počátků až do současných významných politických problémů. Na dalších stranách rozvedeme akulturační problémy, „kulturní šok“ a adaptaci „hispánské“ kultury na českou, či české kultury na „hispánskou“, zmíníme působení kubánských pracujících (v 80. letech 20. století), osud andských hudebníků, kteří k nám přicházejí za živobytím, a v neposlední řadě vymezení vlastní identity.

Klíčová slova: Latinoameričané, adaptace, identita, nacionalismus, zvyky, andští hudebníci

Abstract

The task of the bachelor's thesis is to deal with a matter of adaptation of Latinos on European, potentially Czech territory from a view of their temporal or their permanent stay. In the two last decades after the fall of the previous regime and the release of business the Czech market has opened rapidly to musicians and artists from the overseas and there is an attempt to show a situation of immigrational identity on foreign (Czech) territory. Apart from that, there is also an attempt to show the economic viability of the immigrational identity and its possible reasons that lead newcomers to leave the Czech Republic. The stress it put on the terrain research which the thesis is based on.

In the first chapter we are going to focus on Latin American vs. Czech relations from the early beginnings till present significant political issues. On the next pages we are going to deal with acculturation issues, "culture shock " and with adaption of Hispanic culture on Czech or the adaptation of the Czech culture on the Hispanic one. Further, we are going to deal with Cuban workers (the 80's of the 20th century), a fate of Andean musicians who come to our country to make a living and with delimitation of personal identity.

Key words : Latinos, adaptation, identity, habits, Andean musicians, nacionalism

Obsah

1	Úvod	- 10 -
2	Metodologie	- 11 -
2.1	Použité metody	- 12 -
3	Hispánská kultura v českých dějinách	- 14 -
3.1	Nástin česko-španělských vztahů před objevením Ameriky	- 14 -
3.1.1	České země a Nový Svět	- 15 -
3.2	Literární obraz Nového světa v české literatuře	- 16 -
3.3	Průřez zachycující dobu objevení Nového světa a jeho setrvání na poli literární tvorby v české literatuře	- 16 -
3.4	Řád Tovaryšstva Ježíšova	- 17 -
3.4.1	Odchod za svým posláním	- 18 -
3.5	Významní čeští jezuité působící v Novém světě	- 19 -
3.5.1	Osobnosti české scény	- 20 -
3.6	Vymezení Latinské Ameriky	- 22 -
3.6.1	Obyvatelstvo	- 23 -
4	První vlna dočasných migrantů z Latinské Ameriky	- 24 -
4.1	Současné vztahy	- 24 -
4.1.1	Česko-kubánské vztahy (politická oblast)	- 25 -
4.2	Fenomén 80. let, kubánští pracující	- 27 -
4.2.1	Ochromení	- 28 -
4.2.2	Život v kubánské menšině	- 30 -
4.2.3	Kubánští uprchlíci	- 30 -
4.3	Socialistická výměna pracujících – Chvaletice	- 30 -
4.4	Srovnání výpovědi respondentů	- 32 -
5	Současní imigranti z Latinské Ameriky	- 33 -
5.1	Andštití hudebníci	- 33 -
5.2	Push and pull theory	- 34 -
5.3	Proč přicházejí většinou jen muži?	- 35 -
5.4	Soubor El homrejaguar	- 37 -
5.5	Identita	- 39 -
5.6	Jeden osud, který mluví za vše	- 40 -
5.6.1	Luisův příběh	- 40 -
5.7	Přenos a začleňování kulturních aspektů do české společnosti	- 42 -
5.8	Náboženství	- 43 -
5.8.1	Religiozita Latinoameričanů v Čechách	- 44 -
6	Zúčastněné pozorování: Vánoce	- 45 -
7	Závěr	- 46 -
8	Literatura	- 49 -
9	Přílohy	- 51 -

1 Úvod

Ve své práci se budu zabývat problematikou adaptace Latinoameričanů na české prostředí, které je známo svým „relativně“ benevolentním přístupem, ale zároveň i konzervativním postojem co se týká etnického kontextu. Podíváme-li se na světovou společnost, tak se dá říci, že se (až na malé výjimky) nevyskytuje kultura, která by alespoň částečně nepřišla do konfrontace s okolními kulturními systémy, z čehož vyplývá, že se žádný kulturní systém nevyvíjel izolovaně, právě naopak. Prostřednictvím migrace, obchodu a prolínání jednotlivých částí společenského života kultur, dochází k přejímání specifických znaků typických pouze pro danou lokalitu, a tyto se rozšiřují až za ohnisko oblasti, kde jsou praktikovány. S prvními počátky světových migrací přichází první základy multikulturalizace společnosti jako celku.

Fenomén migrace z Latinské Ameriky do Evropy, se objevil ihned po objevení Nového světa, kdy se do na půdu starého kontinentu dostávají nativní obyvatelé, symbolizující něco neznámého a nového, jakmile se tito první „indiáni“ dostávají v pozici otroků ke královskému dvoru, je jim obvykle udělena milost a umožněno vrátit se zpět do „kolonie“. V průběhu dalších staletí se pak tento proces rozvíjel v nových formách. Příliv migrantů z Jižní a střední Ameriky do České republiky se rozmohl z počátku u lidí středního věku, které po nemalé době vystřídali mladí účastníci, kteří se usadili na našem území a postupně vytvořili transnacionální komunitu v majoritním prostředí.

Hlavním bodem práce je adaptace Latinoameričanů na českou společnost, jejich život, popřípadě zvyky, posun identity z výhradně hispánské na Evropskou a „zapomenutí rodných kořenů“. Toto „zapomenutí“ je samozřejmě spojeno s případnou délkou pobytu v cizím prostředí, jehož enkulturační prvky působí od prvního styku s českou společností. „Začlenění“ je základní reakcí na sociální a kulturní změny, jež se objevují v rámci konexe s odlišnými kulturami. Tento proces jde tedy ruku v ruce s prolínáním kulturních prvků a etnickou migrací v rámci blízkého či vzdáleného prostoru. Pokud se tedy podíváme na jednotlivce, základním požadavkem, který je na něj ze strany nově nabytého společenského statutu kladem, je osvojit si „nové“ sociální učení. Tedy soubor způsobů chování a jednání, který vyplývá z přiměřenosti v rámci specifické sociální situace. Specifikem je tedy relativní izolace nejen od domácího, ale i od menšinového prostředí.

Pro můj úkol se mi podařilo najít nevelký počet Latinoameričanů pocházejících z různých částí Střední a Jižní Ameriky, se kterými jsem se setkal v průběhu zpracování

výzkumu. Budu se tedy snažit zmapovat pocity a nálady, které respondenti zažívá při styku s majoritní společností, jakým způsobem a zda-li vůbec, odlišují nějak sami sebe navzájem a v jakém kontrastu vidí jejich kulturu odborná veřejnost, k čemuž jsem zvolil jako informátory doc. PhDr. Oldřicha Kašpara, CSc. a PhDr. Janu Jetmarovou, Ph.D., kteří se dlouhodobě latinskoamerickou kulturou zabývají a jsou považováni, alespoň z mého pohledu za „špičky v oboru“. V práci se zabývám identitou a mírou identifikace se svým blízkým okolím, včetně participace na každodenním životě v rámci majoritní společnosti. Také mě zajímaly dva hlavní důvody vycestování z rodné vlasti do „neznáma“.

V následující kapitole pouze okrajově nastíním prameny interakce španělsko-české spolupráce, jak na poli kulturním, tak hlavně na poli politickém, abych mohl plynule přejít v postupné proměnné týkající se objevování Nového světa a obsazování půdy inteligencí z Českých zemí. Záměrně chci zmínit česko-španělské vztahy, protože Španělé a Latinoameričané k sobě mají blíže, než si kdo myslí, nejen pro svou kulturní, ale také zčásti etnickou příslušnost. V nedávné době proběhla světovými médii zpráva o dalším prohlubování španělsko-portugalsko-latinskoamerických vztahů, které se španělský král Juan Carlos snaží upevňovat mezinárodním iberoamerickým summitem. Obecně shrnu základní poznatky o Novém světě v rámci české společnosti a v průběhu práce se zaměřím na problematiku, kterou jsem nastínil výše.

2 Metodologie

Jak už název práce napovídá, je to snaha o případovou studii, za lokalitu jsem tedy zvolil město Pardubice a jeho „těsné“ okolí, v rámci členění regionu. Východočeské krajské město s přibližně devadesáti tisíci obyvateli, se v posledních letech potýká s postupným úbytkem obyvatel, jehož příčinu musíme hledat zpravidla v pracovní a přirozené migraci, i přes tyto ukazatele se krajské město stále snaží udržet si pomyslnou psychologickou hranici devadesáti tisíc obyvatel, což se mu daří jen zvolna díky „přírůstku cizinců“.

V lokalitě Pardubic jsem prováděl terénní výzkum od 1. listopadu 2008 do února 2009, za hlavní problém považuju jazykovou bariéru, kterou se mi s pomocí respondentů podařilo prolomit, po představení a sdělení mého výzkumného záměru.

Práce vychází z pojetí kvalitativního výzkumu, který je typický pro svůj zájem o jedince a lokality, v nichž pozorované subjekty působí. Zajímavé je, že v rámci toto výzkumu si stanovíme problém, který ovšem není zcela vymezen, ale snažíme se ho v rámci práce

objasnit. Důležité je, aby výzkumník vedl práci s nadhledem a vzniklou situaci kriticky analyzoval, získal potřebné údaje a vyhnul se zkreslení, jak ze strany informátora, tak ze strany svých zažitých stereotypů, k čemuž je nutné zachování určitého odstupu. Proč jsem si zvolil kvalitativní výzkum? Vedli mě k tomu dvě okolnosti, hlavním podnětem byl relativní nedostatek informací o životě Latinoameričanů v České republice a druhým důvodem je, že kvalitativní metody bývají použity k získání nových úsudků na něco, o čemž toho moc nevíme a to určitě život Latinoameričanů v Pardubicích je.

2.1 Použité metody

Abych mohl lépe pochopit problematiku, zvolil jsem si metodu zúčastněného pozorování. Zúčastněné, nebo-li participantní pozorování je nejdůležitější metodou kvalitativního výzkumu. *„Tato strategie se používá v etnografickém výzkumu nebo v případových studiích, které se soustřeďují na hloubkový popis a analýzu nějakého jevu. Pozorovatel nestojí „mimo“ a není pasivní, nýbrž se sám účastní dění v sociální situaci, v níž se předmět výzkumu projevuje. Je v osobním vztahu s pozorovanými subjekty a sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací – to vede k tělesnému sblížení k subjektům a k možnosti odhalit vnitřní perspektivy účastníků“.*¹ Místy jsem se stal nejen pozorovatelem, ale také účastníkem dění a zapojil se, alespoň částečně do jejich života. Nedokážu říci zda-li jsem si udržel požadovaný odstup od informátorů, protože mezi námi časem vznikl kamarádský, až přátelský vztah, který mohl v určitých případech působit kontraproduktivně, co se týče nadhledu a kritického zhodnocení.

Jako doplňující element jsem zvolil metodu tzv. „sněhové koule – snowball effect“. V principu se jedná o zainteresování sociální sítě. Metoda spočívá v oslovení respondentů, zda-li jsou ochotni poskytnou kontakty na další respondenty, kteří by alespoň částečně korespondovali s výzkumníkovým modelem. Pokud respondent souhlasí, jsou jeho kontakty využity pro výzkumné a srovnávací metody. Jak jsem již zmínil tento postup je typický a zcela obvyklý pro získávání kontaktů v rámci malých či těžko dostupných skupin, a jeho prostřednictvím se výzkumník snaží získat co možná největší počet respondentů, jenž mu umožní rozvinout výzkum do širšího kontextu.

¹ Handout, poskytnutý Mgr. Březinou, při uskutečňování prvního terénního výzkumu v oblasti Kriváně – Slovenská republika

Pro zřetelnější zachycení jsem se snažil postupovat i v oblasti deníku, zachycujícího poznatky a menší komentáře k informátorům. Tyto komentáře se týkaly nejen jejich vystupování a snahy působit přesvědčivě, ale také řeči jejich těla a posunků, tzv. neverbálních signálů, týkajících se například nepřímého pohledu do očí, snahy mluvit spisovnou češtinou, ačkoliv při normálním rozhovoru bez záznamové techniky vystupovali v pozici hovorové češtiny, tedy ani ne tak hovorové, ale spíše lámané češtiny, angličtiny a španělštiny.

Základem kvalitativního rozhovoru je vyjádření citlivosti a porozumění, musíme zvážit délku rozhovoru a jeho objektivnost. Nejzákladnějším faktorem je prolomit tzv. psychické bariéry a pokusit se zajistit souhlas se záznamem. Nutností je zůstat „ve střehu“ po celou dobu rozhovoru, protože se nejzákladnější údaje dozvíme zpravidla na úplný konec interviu. S pohotovostí dále souvisí i orientace v tom co dotazovaný subjekt odpovídá a pevně stanovené otázky doplňovat o další doplňující údaje. Zpravidla neexistuje postup jakým pokládat jednotlivé otázky, ale je vhodné, aby byl počátek rozhovoru založen na neproblémových skutečnostech, které respondentu povzbudí k další interakci. Platí postupná tendence pokládání otázek, jež by měly být otevřené, neutrální a zároveň jasné a lehce pochopitelné pro dotazovaného. „*Tazatelovou povinností je udržovat motivaci subjektu např. motivační otázkou, kdy si respondent představí sám sebe v určité situaci a stává se pozorovatelem*“².

Existuje velké množství rozhovorů, sám za sebe jsem využil neformální rozhovory, které se uskutečňovaly během zúčastněných pozorování v „terénu“. Další rozhovory se staví na těch předešlých, nevýhodou je dlouhodobý sběr informací, a jejich kvalita závisí na kvalitách tazatelů, jejichž výpovědi se diametrálně mohou rozcházet. Na neformální rozhovor jsem navázal rozhovorem s pomocí návodu, který představuje seznam otázek, jež by bylo vhodné v rámci interviu probrat. Výhoda návodu je, že zajišťuje dostupnost všech témat, a kvalitní využití stráveného času. A posledním typem, který jsem ve své práci využil je narativní rozhovor, tedy způsob, kdy respondent není nucen k tomu, aby na cokoli odpovídal, ale vypráví na dané téma.

Doslovné výroky dotazovaných respondentů jsou psány kurzívou v přesném opisu. Z důvodu anonymity, si někteří respondenti po dohodě nepřáli být uváděni, a proto se u výpovědí vyskytuje jen neutrální označení respondent s pořadovým číslem. Dále nastal problém se záznamovým zařízením, nemyslím diktafon, o kterém se zmiňuji výše,

² Handout, poskytnutý Mgr. Březinou, při uskutečňování prvního terénního výzkumu v oblasti Kriváně – Slovenská republika

Latinoameričané si nepřáli být natáčeni ani foceni (až na výjimku, viz příloha), čímž chtěli zabránit jakékoli možnosti zviditelnění.

3 Hispánská kultura v českých dějinách

Pro lepší pochopení adaptace Latinoameričanů v rámci ČR a Evropy, jsem se rozhodl zpočátku věnovat několik slov „česko-španělským“ vztahům, jak z politického tak z kulturního pohledu, protože Španělsko a Latinská Amerika jsou úzce spjaty.

3.1 Nástin česko-španělských vztahů před objevením Ameriky

České země a Španělské království, ač se to nezdá, proluly svou historií hned mnohokrát. Již v roce 1592 přirovnal Daniel Adam z Veleslavína Evropu ke královské panně, jejíž korunu symbolizuje Španělsko a srdce představují České země³. Výzkumem, který prováděli například J. Polišenský, O. Kašpar a další hispanisté, antropologové a historici, se ve fondech českých a zahraničních archivů podařilo objevit obrysy česko-španělských a česko-hispanoamerických vztahů, od počátku 15. a 16. století, zmíněné výzkumy navazují na práce starších autorů a vyplývají z nich dva cíle. Prvním je evidence pramenů k dějinám a kultuře španělsky mluvícího světa u nás a podchycení „českých“ materiálů ve Španělském království a Latinské Americe. Druhý cíl se snaží zachytit kulturní vztahy mezi prostorově a kulturně relativně vzdálenými oblastmi Evropy i světa.

K prvním česko-španělským vztahům začíná docházet již v desátém století, tyto zprávy jsou doloženy pouze útržkovitě. První ucelenější zmínky o Španělsku zaznamenáváme třicet let po smrti knížete Václava. Zprostředkovatelem setkání se stává židovský kupec a diplomat, Ibrahím ibn Ja'kúb, vyslanec córdobského chálífy. Tento diplomat navštívil Prahu za vlády Boleslava II. a patřil k prvním „antropologům“, popsal nejen výstavnost města, ale hlavně, a to nás zajímá, učinil popis obyvatel, oblečení a dobového obchodu. V polovině 13. století vrcholí moc a síla českého státu. Přemysl Otakar II. svou ekonomickou činností sjednotil české království a upevnil mu místo v evropském měřítku, což potvrdil získáním císařské koruny. Díky tomu se opět shledávají české a španělské zájmy, protože expanzivní politika „krále železného a zlatého“ proti němu šťve nově vzniklou tripartitu: papežství,

³ viz. KAŠPAR, Oldřich. Čechy v zrcadle hispano-amerických dějin, 1997.

císařství a německá knížata. Hlavní snahou Přemysla byla politická koordinace zájmů s kastilským králem Alfonsem X., namířených proti Rudolfu Habsburskému. Tyto snahy, ale utíná smrt Přemysla Otakara II. na Moravském poli. Španělské vztahy však plně neochladly, při životě je udržuje Václav II., ovšem pouze v kulturním měřítku. V této snaze pokračuje i Karel IV., jenž si při zakládání pražské univerzity bere příklad nejen ze známé pařížské univerzity, Sorbony, ale také, což je méně známo i z univerzity v Salamance.

Po té se na nějakou dobu česko-španělské vztahy ochlazují a oživuje je až Lev z Rožmitálu, diplomat a švagr Jiřího z Poděbrad, který objíždí evropské dvory ve snaze oslabit zájem vojenského tažení na „protestantské“ Čechy. V jeho družině je dalo by se říci, první „český antropolog“ Václav Šašek z Birkova, který bezprostředně zachycuje okolí a popis cesty družiny a samozřejmě popisuje i cestu do Španělského Santiaga de Compostela. Kde se zmiňuje o patronu sv. Jakubovi, jehož pověst je podobná s pověstí o sv. Václavovi.

3.1.1 České země a Nový Svět

Šestnácté století je nazýváno zlatým věkem španělské kultury v Čechách a díky Ferdinandu I. Habsburskému, (český král a vnuk Isabely Kastilské), vychází v Praze největší staročeská tištěná kniha Kosmografie česká, která sehrála významnou roli v dějinách česko-hispano-amerických vztahů.

Nelze opomenout velmi brzy se rodící obraz Nového světa v představách obyvatel naší vlasti. Výraznou stopu tohoto obrazu nalezneme již v roce 1506. Ani pozdější činnost našich rodáků ve Španělsku a jeho zámořských državách není zanedbatelná. *„Za zmínku stojí jezuité a obchodníci. První jmenovaní položili v 17. a 18 století základy dodnes trvajících slávě českého skla, druzí šířili představu o kulturní vyspělosti českého národa a podíleli se na vývoji kultury pozdějších latinsko amerických národů. El Niño Jesús de Praga (Pražské Jezulátko) a San Juan Nepomuceno – svatý Jan Nepomucký“*⁴. V průběhu několika let, ale prochází kulturní výměna několika obdobími úpadku a stagnace.

⁴ KAŠPAR, Oldřich. Čechy v zrcadle hispano-amerických dějin, 1997. s. 9-11

3.2 Literární obraz Nového světa v české literatuře

Mohu říci, z vlastní zkušenosti, že literatura a bibliografie jako taková, patří v České republice k často opomíjené oblasti vzdělávání, zvláště dnes mezi teenagery, v době moderních technologií a tzv. „atomové doby“, která je přehlcena informacemi o dění v celém světě. Během pár vteřin se díky internetu a sdělovacím prostředkům ocitneme uprostřed revolučního či válečného dění, jenž mění politické uspořádání světa a neustále se na nás „valí“ další a další informace, které posléze již ani nevstřebáváme a necháváme je plynout bez užítku. Tak to, ale „díky bohu“ v minulých obdobích české literatury nebylo. Od počátku lidé prahli po informacích, nutno říci, že k některým vrstvám se stejné informace dostávaly i s několika měsíčním zpožděním. V tomto směru byla šlechta jako vždy zvýhodněna na úkor „nevzdělané vrstvy“, čekající na překlad z latiny do lidového jazyka.

3.3 Průřez zachycující dobu objevení Nového světa a jeho setrvání na poli literární tvorby v české literatuře

S objevením Nového světa počíná další etapa lidských dějin, obraz nového kontinentu pomalu pronikal do myšlenek Evropanů a vyvolával v nich otázky a odlišné reakce, v různém spektru generací a evropských zemí. Tradice zájmu českého člověka o hispano-americký svět vyvolává velkou pozornost již od počátku prvního desetiletí 16. století, tedy nedlouho po té, co Evropou „cloumají“ zámořské objevy Kryštofa Kolumba. Za první českou zprávu o objevení Ameriky je považován *Spis o nových zemích a o novém světě*, který vydal plzeňský knihtiskař Mikuláš Bakalář roku 1506⁵, a který představuje volný překlad několika pramenů. Ovšem pokud se podíváme na dílo Josefa Polišenského⁶, tak zjišťujeme, že Bakalář neposkytoval čtenářům spolehlivé informace, které ale upoutaly svou zajímavostí. K největším blamážím tohoto díla u českých čtenářů patří domněnka, že objevitelem nového světadílu je Amerigo Vespucci, po kterém dostal kontinent označení.

Na další díla zahrnující Nový svět poukazuje Jan Amos Komenský, ale už v protihabsburském a pobělohorském kontextu, který vyplýval z odchodu učenců do okolních nehabsburských zemí. Tento kontext se týkal i Španělska a jeho majetnického a opovržlivého postoje vůči nativním obyvatelům Nového světa, kteří trpěli nemocemi zavlečenými z Evropy

⁵ viz. KNEIDL, Pravoslav. *Spis o nových zemích a o novém světě*, 1981

⁶ viz. POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny latinské Ameriky*, 1979

a útlakem ze strany „novodobých dobyvatelů“. Což se zásadně odlišuje od smýšlení Komenského, jenž za cíl Evropanů považuje přinášet mír a osvětlení. Ve svých dílech podrobuje Španělskou korunu ostré kritice a projevuje sympatie s utlačovaným lidem Střední a Jižní Ameriky, zde můžeme najít určitý kontext s „utlačováním“ obyvatel Českých zemí, Habsburskou dynastií. Komenský ve svých dílech neodkrývá pouze politickou ideologii, ve svých kapitolách se obrací také na zeměpisnou pozici, materiální základnu a v neposlední řadě věnoval velkou pozornost i nativním jazykům, např. kečuánštině a odkazuje se na B. de las Casase, vytrvalého bojovníka za práva nativních obyvatel Nového světa⁷. Díky Komenskému se ještě více rozhořel zájem o oblasti za oceánem a jeho díla⁸ zabývající se Latinskou Amerikou se staly hodnotnými podklady např. pro národní buditele.

Významně se objevují zprávy o Americkém kontinentu v rámci publicistického pojetí – časopisy, noviny odborné studie. Dochází k dalším uceleným překladům dopisů Kryštofa Kolumba či Hernána Cortése, a díky tomu se „indiáni“ stávají v průběhu doby, zidealizovanými romantickými „divochy“, se kterými sympatizuje ať už v období Rakouské a Uherské monarchie či zajdeme-li i dál, tak v mezidobí socialistické vlády, poměrná část občanů. Vidí v jejich nesvobodě obdobný stav, který se odehrával v českých dějinách po staletí, a tudíž útlak ze strany silnějšího nepřítele v případě Latinské Ameriky, Španělska, a v případě Českých zemí odvěkého rivala Německa⁹.

3.4 Řád Tovaryšstva Ježíšova

Výrazný vliv na dění jak v českých zemích, tak v zámoří spočíval v založení řádu Tovaryšstva Ježíšova (15. 8. 1535), nebo-li jezuitů. Do Prahy přišli první jezuité v dubnu roku 1556. Ve své koleji, která byla pojmenována jako Klementinum, řád zřídil ještě téhož roku gymnázium a zároveň tam byly konány zkoušky z filosofie a teologie¹⁰.

Jak zde již bylo zmíněno Jezuité široce ovlivnili dění v Evropě, nejinak tomu bylo v Novém světě. Pohled na členy řádu je dvojitý, tedy jako na kulturního nepřítele a nositele tmářství, či naopak katolická tendence je chápe jako nositele víry a lidského ducha, který se šířil i za hranice oceánu. Jezuité provádí rekatolizační mise, jejichž cílem je obrátit nativní

⁷ viz. KAŠPAR, Oldřich. Čechy v zrcadle hispano-amerických dějin, 1997

⁸ viz. Comenius and Latin America, in: *Homage to J. A. Comenius*, 1991

⁹ viz. KAŠPAR, Oldřich. Čechy v zrcadle hispano-amerických dějin, 1997

¹⁰ *Www.wikipedia.org* [online]. 2006- , poslední změna 19.11.2008 [cit. 2008-12-20]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tovary%C5%A1stvo_Je%C5%BE%C3%AD%C5%A1ovo>.

obyvatele na křesťanskou víru. Kromě zakládání škol a propagaci vzdělanosti, zároveň působili kontraproduktivně, jako nejvzdělanější vrstva využívali svého postavení a cenzurovali nepohodlná díla, své o tom věděl i Jan Amos Komenský¹¹, který mohl vydat jen omezené množství své bibliografie.

3.4.1 Odchod za svým posláním

Do jezuitských řad samozřejmě zasahoval i český národ. První obyvatelé českých zemí se zámořské plavby do Nového světa zúčastnili v červnu roku 1678. „*V Latinské Americe působilo v letech 1678 – 1767 více než sto padesát našich krajanů, a to v rozlehlých oblastech od Dolní Kalifornie až po Chilskou Araukánii*“¹². Cesta byla nebezpečná a náročná nejen fyzicky, ale i psychicky, samozřejmě nekončila jen naloděním a vyloděním v Novém světě, ale pokračovala putováním po rozlehlé zemi, která skýtala mnohá nebezpečí.

Prostřednictvím misionářů z Latinské Ameriky se do Evropy přesouvají informace poskytující zprávy nejen o Americe jako takové, ale v neposlední řadě o nativních obyvatelích a jejich zvycích. Jejich dopisy a zprávy z misí jsou adresovány přátelům či nadřizeným a ve valné většině se jedná o korespondenci psanou výhradně v latině či španělštině, a to i v případě, jedná-li se o pátery či laické bratry. V neposlední řadě nám jezuité zanechali hodnotné antropologické a faktografické údaje ve svých kronikách, gramatických příručkách a slovnících zachycujících nativní jazykovou výstavu¹³.

Ústředním bodem, ze kterého vycházely výpravy poutníků do Nového světa, se staly významné jezuitské koleje při univerzitách v Praze, Brně a Olomouci. Z těchto „osvícených“ míst odchází především mladí lidé, dalo by se říci, že se řídili doporučením J. A. Komenského, který „*vznesl požadavek, aby ve čtvrtém šestiletí svého života, tedy mezi osmnáctým a čtyřicetým rokem věku, dokončili přípravu na život. Na mysli měl výchovu vzdělanců, proto doporučoval, aby na vysoké škole studovali lékařství, práva, filozofii nebo teologii, ale zároveň, aby se na dva nebo tři roky šli podívat do světa*“¹⁴.

Do Indií, což bylo jednotné označení Španělské koruny pro své državy v zámoří, se mohli dostat jen Španělé, ostatní potřebovali zvláštní povolení správního orgánu – Kontraktačního domu. Zde se projevila španělská pečlivost a cit k řádu, každý kdo toužil

¹¹ viz. América Latina en la obra de Juan Amos Comenio, 1982

¹² KAŠPAR, Oldřich. Čechy v zrcadle hispano-amerických dějin, 1997. s. 67.

¹³ viz. KALISTA, Zdeněk. Cesty ve znamení kříže, 1991

¹⁴ BINKOVÁ, Simona, et al. Česká touha cestovatelská, 1989. s. 7.

vycestovat do Nového světa, byl společně se svým majetkem zaznamenán a podrobně popsán, jedná se tedy o důležité antropologicko-majetkové spisy. Této evidenci neunikli ani čeští bratři a díky tomu, máme alespoň částečnou představu o majetku a počtu osob z českých zemí, kteří opouštěli Starý kontinent, a pluli za vidinou nových zítřků. Ani tento seznam však neposkytuje hodnotné zprávy o přesném počtu jezuitů, kteří odešli z české kotliny, dohledávání jmen je složité, už jen z důvodu zkomolenin španělských úředníků.

3.5 Významní čeští jezuité působící v Novém světě

Ač by se mohlo zdát, že malý český národ a tedy i poměrně malá česká účast v dějinách Nového světa nebude mít žádný velký přínos pro objevenou zem, opak je pravdou. O tom, že je těžké najít české rodáky v rozlehlém území Nového světa jsem už psal výše, pro názornou ukázkou si dovoluji uvést jméno Simón de Castro, kdo by se snad snažil oponovat, že tato osobnost s typickým představitelem španělské scény, mýlil by se. Za tímto jménem se neskrývá nikdo jiný než Šimon Boruhradský, významná česká osobnost v dějinách Mexika. Nesmírně nadaný laický bratr, který svým umem odvrátil přírodní katastrofu od hlavního města Mexika, za jak to už v českých poměrech bývá, směšné finanční náklady, ne nadarmo se říká „zlaté české ručičky“. I přes tyto své úspěchy nedoporučuje z finančních důvodů svým nástupcům odcestovat do nové země a sám se snaží získat povolení pro odchod na misie, po dlouhém a náročném čekání ho sice obdrží, ale při plavně za svým odvěkým snem umírá.

Josef Neumann, kronikář jenž vešel do dějin popisem svým dílem o tarahumarském povstání. *„Neumannova kniha je cenným pramenem nejen k dějinám tarahumarských povstání, ale přináší také celou řadu zajímavých etnografických postřehů, stejně jako jeho dopisy, některé dochované v Čechách, jiné ve Španělsku a Mexiku¹⁵. Ve svém díle dává hlavní vinu na bedra za bouře spolubratru, jenž nedokázal rozpoznat míru nátlaku na nativní obyvatelstvo, které proti němu nakonec také povstalo¹⁶.*

Na území Latinské Ameriky se vystřídala poměrná část českých jezuitů, jak už to bývá, někteří byli vítáni a někteří naopak zatracováni. Všeobecně nutno říci, že jako nositelé vzdělanosti zanechali nesmazatelnou stopu na tváři nově se rodícího světa. Avšak ani život Jezuitů nebyl jednoduchý, velká část bratří se z výprav již nevrátila a za zmínku stojí, že poslední dvě vlny jezuitských účastníků putujících do Nového světa v průběhu 18. století byly

¹⁵ KAŠPAR, Oldřich. Smrtí dílo nekončí, 2008. s. 14-16.

¹⁶ viz. Los Jesuitas Checos en la Nueva España, 1991.

vypovězeny a donuceny k návratu do Evropy, z velké části, především do českých zemí, a to ve velmi nelidských podmínkách.

Za zmínku stojí například i Samuel Fritz, který je jak jsem zjistil pro většinu mého okolí prakticky neznámý, ač jako první označil pramen řeky Amazonky. Jako misionář v povodí této řeky trávil valnou většinu svého času, a na tehdejší dobu zmapoval úctyhodných 1300 km toku. Jeho objev byl uznáván, až do 50. let 20. století.

3.5.1 Osobnosti české scény

Z mého pohledu k jedné z nejvýznamnějších českých osobností 19. století zasahujících do podvědomí Latinské Ameriky patří Tadeáš Haenke, celým jménem Tadeáš Peregrinus Xaverius Haenke, přírodovědec a cestovatel, a už z osobních sympatií jsem ho zde nemohl nezmínit. Patří k průkopníkům přírodních věd nejen v Českých zemích a Evropě, ale jeho jméno je známo v celém světě, což dokládají jeho spisy uložené v archivech Královské botanické zahrady v Madridu. Jako jezuitský student dosáhl titulu magistra, už jako známý vědec odchází do Vídně, kde je mu přislíbena cesta do zámoří, ovšem pod podmínkou, že se vědec vrátí zpět do vlasti, k čemuž však nikdy nedošlo.

V jeho dopisech můžeme sledovat „dospívání“ vědce. V prvních dopisech popisuje indiány jako nepřátele ohrožující vše, co jim je v dohledu. V průběhu let se jeho postoje mění, shledává nativní obyvatele jako neoddělitelnou část Nového světa a až s přehnanou nadšeností se o nich zmiňuje v posledních svých zprávách. Haenkovy zprávy můžeme považovat za první vědecké příspěvky českých etnografických a etnologických badatelů v Americe¹⁷. Při svém putování za poznáním Ameriky zanechává podrobné zprávy nejen o nativních obyvatelích – týkající se např. jejich způsobu života, ošacení, ale také zprávy ekonomického charakteru, za kolik zlatých si je schopen pořídit papír a další potřebné materiály¹⁸. Jako přírodopisec zachycuje faunu i floru Latinské Ameriky s nadšením a neodolatelnou pílí, což se nedá říci o Vojtěchu Fričovi, o kterém se budu zmiňovat níže. V období svého bádání za oceánem se v českých zemích rozhoří národní obrození. Paradoxní je, že právě v tomto období stabilizace české kulturní a politické scény se objevuje více než kdy dříve „poptávka“ po „neznámém“ americkém kraji. Znovu začínají vyplouvat na povrch, již dříve zmíněné Komenského spisy kritiky utlačovatelské politiky, které dopadají na úrodnou literární půdu. Spisovatelé a umělci se snaží naklonit si nejširší a zároveň relativně nejchudší lidovou vrstvu,

¹⁷ viz. HAENKE, Tadeáš. Český účastník Malaspinovy výpravy, 1994.

¹⁸ viz. Manuscritos posthumos de Toledo Haenke en Real Jardín Botánico v Madridu, 1989

tím že jí umožní náhlednou do nitra a poznat nový ideový horizont, a jejich záměr se jim také nakonec podařil. Haenke jako první amerikanista a vědec sebral velké množství předmětů, které se po jeho smrti, sice velmi pomalu a přes veškeré útrapy dostaly do jeho rodné země, a v současné době se z velké části nachází v Náprstkově muzeu v Praze¹⁹.

Alberto Vojtěch Frič, významný vědec působící na přelomu 19. a 20. století, který podnikl řadu významných badatelských cest do Latinské Ameriky. Během svého botanického působení se setkal s velkým množstvím nativních kmenů, od kterých získává jejich zbraně a předměty běžné potřeby, dokonce se oženil s dívkou indiánského původu. Proč zmiňují jeho působení u nativních obyvatel, když tam působil prakticky každý? Z jednoho prostého důvodu, Frič se k těmto kmenům dostává v době vůbec prvního kontaktu, později byli buď silně ovlivněni dalšími příchozími, popřípadě vybiti.

Díky svým úspěchům byl celosvětově uznáván, ačkoliv podle mého názoru nebyl tak pečlivý jako Haenke. Frič byl znám svou horlivostí v terénu, objevováním nového a nepoznaného, ovšem za touto jeho vlastností „pokulhával“ pod detailního popisu a zaznamenávání. Je až k nevíře, že vědec takového formátu vydal tak malé množství bibliografie. A asi právě pro jeho neochotu tvorby botanických prací si velkou část jeho objevů přisvojili jiní, což je škoda nejen pro Friče, ale i pro celou českou botanickou společnost. Z jeho cest se nám zachovalo velké množství fotografií, které ovšem nemohou nahradit přísné podmínky vědecké práce. Pro českou botanickou společnost je to podle mého názoru velká rána, už jen proto, že tento badatel shromáždil největší evropskou sbírku kaktusů, která byla zničena za druhé světové války. *Nutno podotknout, že zatímco jako kaktusář byl Frič ctěn doma i ve světě, jako amatérský etnograf a znalec indiánů získal popularitu zejména v zahraničí, zatímco v Čechách byl přehlížen. Mnoho jeho sbírek skončilo v zahraničí, zejména v New Yorku a Petrohradě (byl oficiálním dodavatelem tamního Muzea antropologie a etnografie a členem-korespondentem Ruské akademie věd), jen malá část je k vidění v Náprstkově muzeu²⁰.*

¹⁹ viz. Precursores de Toledo Haenke en el Nuevo Mundo, in: Malaspina '93, Alessandro Malaspina e la sua spedizione scientifica 1789-1794, Atti del Congresso internazionale nel bicentenario della maxima impresa di Alessandro Malaspina. A cura di Blanca Sáiz, Cádiz – Mulazzo, 1995.

²⁰ *Www.wikipedia.org* [online]. 2005- , poslední změna 1.12.2008 [cit. 2008-12-21]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Alberto_Vojt%C4%9Bch_Fri%C4%8D>.

3.6 Vymezení Latinské Ameriky

Nejdříve by bylo vhodné ohraničit pojem Latinská Amerika jako takový. Toto označení je všeobecně používáno pro země rozprostírající se na jih od hranic Spojených států amerických až po nejjižnější cíp Jižní Ameriky, Ohňovou zemi. Z hlediska historického a kulturního vývoje se území Jižní a Střední Ameriky označuje jak Latinská Amerika, a náleží do Iberské oblasti, ve které se mluví buď jedním, nebo dvěma románskými jazyky, tedy španělsky a portugalsky. Latinská Amerika celkem zahrnuje na dvě desítky nezávislých států (a sedm závislých oblastí, které spadají do tohoto jazykového začlenění. K tomuto ucelenému celku však geograficky spadají i další státy²¹ a závislá území v Karibiku, jenž však nezapadají do vyčleněného jazykového profilu – francouzština, angličtina, nizozemština).

Pojem *Latinská Amerika* je vnímán jako synonymum pojmu Iberoamerika. Toto označení se však nevztahuje na země s francouzským kulturním dědictvím. Ani ono není politicky zcela korektní, neboť poukazuje na původ portugalských a španělských kolonizátorů - Pyrenejský poloostrov (*Península Ibérica*) - a indiánské kulturní dědictví pomíjí. Dalším geografickým výrazem používaným pro tento region je pojem Hispanoamerika, který je souhrnným označením pro španělsky mluvící země²².

Vůbec poprvé v historii byl pojem Latinská Amerika použit v období francouzské intervence do Mexika, tedy v sedmdesátých letech 19. století. V celém konfliktu šlo prakticky o získání francouzského vlivu ve Střední Americe, s podporou Španělska a Velké Británie. Ke všemu stačila malá záminka, dlouhodobé nesplácení dluhů těmto mocnostem. Ovšem Anglie a Španělsko se po příslibení úhrady stáhly, zatímco Francouzi pochodovali na hlavní město, které posléze dobyli. Svrhli republiku a nastalo nestabilní mexické období. Na místo bývalého prezidenta byl Napoleonem III. dosazen habsbursko-lotrinský arcivévoda Maxmilián. Díky svému liberalismu a prosazování konstituční monarchie se nesetkal s podporou místních konzervativců, kteří proti němu bojovali stejně jako republikáni. Dokud mohl Maxmilián spoléhat na vojenskou pomoc Francouzů, byl schopen vládnout. Ovšem pro hrozící konflikt s Německým císařstvím je Napoleon nucen stáhnout intervenční vojska a tím pádem se rozplynul sen získat zámořské oblasti. Maxmilián není schopen udržet moc ve svých rukou, nakonec je zatčen a odsouzen válečným soudem k trestu smrti zastřelením, který byl okamžitě vykonán²³.

²¹ Belize, Falklandy, Guyana, Surinam, Trinidad a Tobago

²² http://cs.wikipedia.org/wiki/Latinsk%C3%A1_Amerika

²³ viz. PERNES, Jiří. Maxmilián I.: Mexický císař z rodu Habsburků, 1997

3.6.1 Obyvatelstvo

Před příchodem Evropanů bylo nativní obyvatelstvo sdružené do nespočtu kmenů obývajících rozlehlé území Nového světa. Pouze malé procento obyvatel na vyšším kulturním stupni. S příchodem conquistadorů a křesťanských misionářů se tento nepoměr obrací, snaha o koncentraci obyvatel do jednoho místa. Hlavním důvodem pro koncentraci: rozptýlené obyvatelstvo se těžce kristianizuje a kontroluje, z toho vyplývá že se od něj hlavně špatně vybírají daně. Proto Karel V. zavedl nařízení, aby se nativní příslušníci koncentrovali do tzv. redukci (indiánských vesnic), o toto prosazení se zasadil místokrál *Francisco Toledo*²⁴. Evropané se snaží původní indiánské obyvatelstvo centralizovat.

Španělská politika uplatňuje politiku „dvou světů“ – redukce jsou izolované světy nativních bez zásahu Španělů (kromě duchovních), to platí po celém území And. Existuje skupina obyvatel mimo společenských systém – Mestici – začínají se rozrůstat, a nabývají na důraznosti. Pro „bílé“ obyvatelstvo existují zákony, pro nativní také, míšenci jsou ale opovrhováni a vytváří specifický subkulturní systém, který přispěl k formování soudobé společnosti, v některých oblastech Latinské Ameriky (Andy, Střední Amerika, atd.).

Centralizace je nekompromisní a především nekorektní, probíhá násilně a bez jakýchkoliv plánů. Mnohdy se tedy stává, že se v jedné redukci ocitnou lidé z různých etnických skupin, skupina nativních nebyla nikdy zcela homogenní, existuje množství rozporů, založených především na bázi etnických a společenských skupin. Nativní obyvatelé postupem času ztrácí vazbu na svou rodnou, po staletí vlastněnou půdu, jsou přesídlení i několik kilometrů od původního výskytu. Jsou vykořisťováni nadřazeným postavením Španělů, vyhrazujících si právo mita²⁵. Z redukci musí platit tributy, přičemž přidružená půda mnohdy nestačila k platbě tributů. Aby byli schopni dále existovat, podnikají postupem času dlouhé a namáhavé cesty na svá původní pole. S rostoucími potravinovými podíly pro kolonizátory, nativní obyvatelstvo strádá, v neposlední řadě bujícími evropskými epidemiemi. Prostřednictvím těchto stresových stavů dochází k rapidnímu demografickému úbytku, který začínají pociťovat i Španělé, a právě tento stav je spouštěcím mechanismem pro příchod otroků z Afriky.

I v Latinské Americe existuje důležitý společensky členěný systém obyvatel. Nejcitelněji se to projevilo v první polovině 20. století, v jehož prostředí se obrací zrak k nativnímu obyvatelstvu. I v této době je, ale poměrně malé procento prací týkajících se

²⁴ přednáška Antropologie areálů: Andy, PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D., 12.11. 2008.

²⁵ uzákoněná pracovní povinnost

andské kultury jako takové, už jen z jednoho prostého kastovního důvodu. Hlavní složkou obyvatel jsou Kreolové, městská vrstva, držící ve svých rukách vzdělání, pro kterou byl styk s nativním příslušníkem andské kultury naprosto nemyslitelný.

Současný stav se prakticky nemění, nadále stejně jako v naší společnosti je důležitá rasová otázka a pohled majoritní společnosti. Všichni jsme se s tím setkali a jen malé procento obyvatel má pochopení ke kulturním projevům minority, v andských zemích méně nativních obyvatel, právě jejichž projevy jsou chápány jako společensky nepřijatelné, „obtěžující“ majoritu. Díky tomuto společenskému jevu se právě Venezuelský představitel, Hugo Chávez, dostává do čela státu. Jako zástupce nativních obyvatel získává poměrně velkou podporu hlavně z řad lidových vrstev (nižších a středních tříd), které si mimo jiné zavázal i tím, že nativním obyvatelům přiznal zpět více než padesát procent země. Z toho samozřejmě vyplývají antipatie vyšších tříd připodobňujících Venezuelu, ke Kubě Jižní Ameriky.

4 První vlna dočasných migrantů z Latinské Ameriky

4.1 Současné vztahy

Nynější vztahy České republiky k zemím Latinské Ameriky jsou v relativní hospodářské rovnováze, ovšem co se týče politického napětí, není to tak jednoznačné. Od pádu kolonialismu a průvodních bouří v Latinské Americe se situace neuklidnila. Z politického hlediska jsou především země andských oblastí politicky nestabilními celky, v jejichž čelech se prostřednictvím vojenských pučů, či mezinárodních zásahů mění vlády „jako na běžícím pásu“. Od svých informátorů se kromě jiného dozvídám o špatné ekonomické a sociální situaci, která prakticky neexistuje a veškerý sociální systém, který má v naší oblasti na starosti stát, přechází na církev, což je pro ni nadlidský úkol, jak z pohledu organizace, tak z pohledu finančního zajištění.

Česká republika jako „postkomunistický“ stát projevuje na mezinárodní politické scéně velkou iniciativu o znovuoživení rovnováhy hlasu lidu v jeho prospěch, tedy o nastolení demokracie ve všech koutech světa. Ač jako malý stát střední Evropy, máme ve světových organizacích stejný hlas, jako západní státy se starší demokratickou vazbou. Tato

snaha je „trnem v oku“ všem „nedemokratickým státům“, tedy posledním ostrovů v rovnoprávném světě.

4.1.1 Česko-kubánské vztahy²⁶ (politická oblast)

Česko-kubánská spolupráce se datuje již od prvních jezuitských osadníků, kteří šířili své vědomosti v oblasti kultury i běžného stavitelství. Vůbec první ekonomické vztahy s Kubou nás spojují od 18. století, a to z jednoho prostého důvodu, díky obchodníkům, se na trhu střední Evropy objevuje kubánský cukr. Postupem času se vznikem širšího politického spektra se spolupráce rozvinula na obchodním a diplomatickém poli²⁷. Jestliže shrneme počínání Kuby, tak je prakticky od svého osamostatnění závislá na exportu především do Spojených států. Od příchodu Fidela Castra v 60. letech začíná silnit americký hospodářský tlak. A proč to zmiňují? „*Rostoucího napětí mezi Kubou a Spojenými státy obratně využil SSSR: ještě před obnovením diplomatických vztahů s kubánským státem nabídl Castrovi úvěr (využitý, a to je důležité z velké části na nákup zbraní z Československa) a hospodářskou pomoc zejména v podobě dodávek ropy a odkupu ohromného objemu kubánského cukru. Ten totiž USA navzdory uzavřeným smlouvám odmítly odebrat a zastavili Kubě veškerou pomoc*²⁸.

Je nutné zdůraznit, že česko-kubánské vztahy od vzájemné politicko-hospodářské spolupráce, výrazně ochladly. Na bod mrazu se naše vztahy s tímto ostrovním socialistickým státem dostaly také díky tomu, že se Česká republika v Organizaci spojených národů, pokusila několikrát za sebou prosadit rezoluce, jejímž hlavním cílem byla kritika špatného stavu lidských práv. *Mezi Kubou a bývalou ČSSR bylo uzavřeno přes 50 smluv. Z důvodu komplikovaných politických vztahů nebyla do dnešního dne zcela dokončena jednání o jejich sukcesi. Na začátku roku 2003 byla tato jednání dotažena do úrovně expertních jednání. Následné přitvrzení Společné pozice zemí EU v létě 2003 ovšem další jednání zcela zastavila.*²⁹

V současné době je naše politická scéna v relativní komparaci s politickou scénou Evropské unie a zaujímá především vztahy s demokratickou opozicí „ostrova Jara“ Ač máme pověst finančního i politického „trpaslíka“, přesto dělá naše protikubánská činnost vrásky na čele mnoha tamních představitelů. Největší starosti tropí kubánskému režimu jedna z nejznámějších humanitárních organizací ve střední Evropě se sídlem v Praze, Člověk v tísni,

²⁶ částečně čerpáno z reportáže České televize ze dne 19. 2. 2008

²⁷ navázala s nově vzniklým Československem diplomatické vztahy jako jedna z prvních jihoamerických zemí

²⁸ OPATRŇÝ, Josef. Stručná historie států: Kuba, 2002. s. 73-76.

²⁹ [Www.mzv.eu](http://www.mzv.eu) [online]. 2008- , poslední změna 22.4. 2008 [cit. 2008-11-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.mzv.eu/wwwo/mzv/stat.asp?StalID={0D020045-E1E4-4F50-BBC5-D54A9510EFCA}>>.

kteřá se již několik let snaží zdiskreditovat socialistický režim, ať již humanitárně nebo kritikou stavu lidský práv. Díky činnosti této organizace dochází k velkému počtu zatčení českých občanů. Už jen díky tomuto přístupu je ČR vnímána disidenty jako místo v Evropě, které je podpořív a dává jim naději.

K eskalaci napětí přispělo také vyhoštění či zadržív řady osobností české politické a kulturní scény. Nejednalo se pouze o dva české poslance (Philipa a Mertlíka), kteří byli na Kubě zadržív pro svá setkání s kubánskými disidenty. Rok 2006 byl na střety „bohatý“. V lednu byla zatčena, česká modelka a Miss ČR, Houdová s psycholožkou Marianou Kroftovou, důvodem jejich uvěznění bylo focení chudinských čtvrtí a možná podpora disidentských organizací. Po jedenácti hodinách ve vazbě, zabavení fotoaparátu, filmu a písemném prohlášení, ve kterém se zavázaly, že nebudou podporovat protirevoluční jednotky, byly propuštěny. Ovšem bez možnosti vycestovat mimo Havanu a ocitly se pod policejním dohledem, až do doby svého plánovaného odletu. V dubnu téhož roku bez jakýchkoliv důvodů odmítla kubánská strana prodloužit vízum vysoce postavenému českému velvyslanci Stanislavu Kázeckému, který musel do 72 hodin opustit výsostně území ostrova, což v diplomatickém slovníku prakticky znamená okamžité vyhoštění. Česká strana reagovala adekvátně, a učinila stejné kroky, tedy vyhostila kubánského atašé.

V únoru 2008 šokuje doslova celý svět kubánský revolucionář Fidel Castro, který veřejně oznámil své odstoupení z funkce předsedy vlády státní rady a vrchního velitele ozbrojených sil, ve které strávil téměř půl století. Toto rozhodnutí samozřejmě uvítaly Spojené státy, jako odvěký rival, a také Evropská unie, jejímž cílem je rozvinou širší obchodní spolupráci. Ovšem i přes veškeré nadějně demokratické vyhlídky se nedá čekat prakticky žádná politická změna, moci se totiž ujal Castrův bratr Raúl, u kterého se očekává, že půjde ve stejných šlépějích, ba co hůř, že může být ještě tvrdším státníkem, aby ukázal okolnímu světu, že dokáže držet moc pevně ve svých rukou, stejně jako bratr Fidel. A proč slavný revolucionář odchází? Proslul bonmotem: „Ať se sousedé na Severu nebojí, nemám v úmyslu vládnout do sta let“. A své slovo dodržel, odchází ve věku úctyhodných jedenaosmdesáti let, stíhán zdravotními problémy, které jsou toho také hlavní příčinou. Samozřejmě to ale neznamena jeho úplně stažení z politického života, spíše naopak, má v úmyslu stát se „vojákem myšlenek“, jehož úmyslem je šířit socialistické myšlenky po probouzející se Latinské Americe. Pro Kubánce je odstupující Castro stále ikonou, avšak předražené potraviny, nízké platy a omezené možnosti cestování doléhají i na ně, o desítkách

politických vězňů ani nemluvě. Přesto mu říkají „caballo“, což v překladu znamená kůň, v přeneseném významu hrdina.

4.2 Fenomén 80. let, kubánští pracující

Tato část je postavena na rozhovoru s doc. PhDr. Oldřichem Kašparem, CSc., který působí na Univerzitě Pardubice jako hispanista a antropolog se zaměřením na oblast Střední a Jižní Ameriku a spolupracoval s Kubánci příjíždějícími do tehdejší Československé socialistické republiky.

Na konci 70. a na začátku 80. let dochází podle slov doc. Kašpara k nedostatku pracovních sil a kvalifikovaných pracovníků, tedy hlavně v pohraničních oblastech, tento nedostatek se týkal sociálního systému tehdejších komunistických vlád. Díky těmto problémům následovalo uzavření mezistátních dohod, které se týkaly především Kuby a Vietnamu. *„Já to znám z vlastní zkušenosti, protože jsem několikrát takhle letěl z Kuby, když jsem se vracel ze studijního badatelského pobytu, tak jsem byl jediný Evropan a celé letadlo plné Kubánců³⁰“.*

A jak ke spolupráci s Kubánci pan docent přišel? V té době se jednalo o „politickou objednávku“ ústředního výboru komunistické strany (ÚV KSČ), protože s nově přichozími účastníky byly z důvodu rozdílnosti kulturních modelů nemalé problémy a docent Kašpar jak sám říká: *„vyfasoval Kubánce“*, protože se Kubou jako takovou zabýval, respektive mu to tato práce byla přidělena jeho nadřízeným z pražské fakulty.

Jeho práce spočívala ve vysvětlení odlišnosti kulturních modelů především lidem, kteří s nimi přicházeli do kontaktu, konkrétně působil v oblasti Tanvaldu, místě s převládajícím textilním průmyslem, v jehož oboru se uplatnila poměrná část kubánských pracovníků. Objasnění např.: *„Vysvětlit těm obyvatelům, že oni jsou takový a přejinačovat je vcelku nejde. Když přijdou nakoupit, tak všechno ošahávají, že v podstatě nemají některé kulturní návyky, protože je z hlediska odlišnosti nemohli nikde získat, např. neuměli používat kapesníky atd.³¹“*

A na druhou stranu šlo zjistit jak se zde, v české společnosti, Kubánci jako pracující cítí. Prostřednictvím rozhovoru zjišťuji, že do této oblasti, není zřejmé, zda-li to bylo dáno právě textilním průmyslem, přichází pracovat zpravidla velké množství žen, a poměrně málo mužů. V pozadí se mohl objevit politický kontext, protože muži v době socialismu

³⁰ respondent 6 - doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc

³¹ respondent 6 - doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc

představovali vojenskou sílu, která byla potřeba při ochraně státu před potenciálním nebezpečím.

4.2.1 Ochromení

Působení kubánských pracujících znamenalo nejen kulturní šok, o kterém se budu zmiňovat níže. Ale také šok z klimatických podmínek. Z velké části sem byli importováni v zimních měsících – listopadu a prosince, z čehož vyplývají samozřejmě zdravotní problémy, které na Kubě nebyly obvyklé. Z rozhovoru vyplývá, že kultury Latinské Ameriky nejsou zvyklé mít na těle několik vrstev oblečení, protože se v tom neumí pohybovat a cítí se stísnění, popřípadě se sprchovat v horké vodě v zimě, protože na Kubě jak všichni víme moc velká zima opravdu není.

Další šok následoval v rámci jazykové bariéry, což vedlo k větší uzavřenosti kubánské komunity jako takové. Samotnému docentu Kašparovi dělo potíže zjistit již v té době o Kubánských pracujících kvalitnější informace. Do Československa v té době přicházeli především mladí kubánští lidé, pod dohledem starší správců, kteří vystupovali jako zástupci Kubánského svazu mládeže, ale ve skutečnosti byli politickými „koordinátory“. Nejdárnější a nejlepší způsob navázání bližších kontaktů byla česká „hospoda“, s čímž souhlasím i já, nejednou jsem uskutečnil náš rozhovor v pohostinském zařízení, které působí neformálněji.

V 80. letech dochází k občanským válkám v Mozambiku a Angole, a v rámci šíření socialismu sem Kuba vyslala vojenské oddíly, po ukončení vojenského aktu, jim bylo za odměnu umožněno zůstat nějakou dobu na našem území, z čeho mnohdy docházelo ke konfliktům s obyvatelstvem, protože měli narušenou psychiku a reagovali neuměřeně.

V neposlední řadě se jednalo i o konflikty v rámci sexuálních vztahů. Zde se potvrzuje můj dosavadní výzkum, tedy z hlediska stálého setrvání na našem území. V té době Kubánky, navazovaly vztahy s Čechoslováky především s jedním zjevným důvodem, a tedy zůstat v Československu a získat občanství, k tomuto aspektu Kubánkám nahrávalo to, že nebyly svázány konvencemi jako české dívky. Této služby využívali čeští muži, opět s neskrytým úmyslem si užít, jenže se jim naskýtala možnost Kubánky, bezprizorně poslat zpět do vlasti. Dále se dozvídám, že už v té době jsou Kubánci hodně fixováni na své širší rodiny, z čehož vyplývá pocit stesku a samoty – díky tomu to a dalším aspektům, jich velká většina

neprojevila touhu zůstat na našem území. I Kubánky, které se snažily vdát: „*Ony uvažovaly o tom, že bude bezvadné mít za manžela Evropana, ale vrátit se s ním zpátky na Kubu*“³².

Docent Kašpar popisoval případ své studentky z Prahy, která se provdala za Kubánce a odjela s ním do vlasti, kde až pozdě zjistila, že to co je „tady normální“ je tam problém. Po roce 1989 se vrátili zpět do Čech, ale není to jednoduché, protože spolu mají dítě, a rozvod není zcela možný kvůli otázce kubánského občanství, jak manžela, tak dítěte a pokud odjede, tak už ho nikdy neuvidí.

V rámci majoritního českého prostředí, které jim jasně dávalo najevo svou, se Kubánci cítili marginalizováni, nemyslím tím jen ten společenský a kulturní tlak, ale také psychický tlak ze strany společnosti. To znamená, že pokud by spáchali nějaký čin či přestupek, byli by okamžitě deportováni zpět do vlasti. Což pro ně znamenalo prakticky konec kariéry jak v Československu tak hlavně na Kubě. Probíhala zde tedy tzv. internacionální pomoc, která spočívala ve vyškolení pracovníků v Československu, a ti byli později přesunuti zpět na Kubu, kde pracovali v odvětvích, na které měli kvalifikaci. Deportace za minimální přečin tedy znamenala faktické společenské znemožnění, které znamenalo vyřazení ze společnosti. Pokud měli na Kubě práci, tak ji automaticky ztratili a dostali se na totální dno.

Z toho vyplývá, že pracovníci v našem prostředí byli v neustálém stresu od klimatu počínaje, kulturou konče. Nebyli zvyklí pracovat tím stylem jako se u nás pracuje, tzn. osm hodin v kuse. Protože pracovní rytmus v tropech je zcela jiný než v Evropě, nemá to nic dočinění s výkonností, již Murphy popírá názor, že: „*Lidé světlejší pleti jsou inteligentnější než lidé tmavé pleti, a dokonce přímo popírá biologickou a historickou skutečnost*“³³.

Díky těmto pocitům si našli nejschůdnější cestu podle docenta Kašpara k romské menšině, který se setkal s dikcí: „*Jedině černí Češi jsou ti dobří*“³⁴. Protože se cítili stejně marginalizovaní jako Romové. Zvláště Mulati či Afrokaribští Kubánci to začali rychle vnímat, a je zajímavé jak se s touto situací dokázali rychle ztotožnit, a docházelo k rozsáhlým romsko-kubánským kontaktům, hlavně z důvodu, že se kubánští pracující nacházeli v oblasti, ve které se nacházela i romská menšina.

³² respondent 6 - doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc

³³ MURPHY, Robert, F. Úvod do kulturní a sociální antropologie, 2001. s. 26.

³⁴ respondent 6 - doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc

4.2.2 Život v kubánské menšině

Kubánci uvnitř své vlastní menšiny působili aktivně, nejen že se zajímali o literaturu a divadlo, ale sami si psali vlastnoručně divadelní hry, které později ztvárňovali „na prknech, která znamenají svět“. Zajímavostí bylo, že tyto hry nebyly převážně politicky zaměřené, takže byli i propustné pro „politické koordinátory“, kteří jim nevěnovali velkou pozornost. Z čeho vyplývá, že fungovali opravdu pouze pro pobavení a uklidnění, než jako nějaké záměrně složené agitační scénky.

4.2.3 Kubánští uprchlíci

V současné době patří Kubánští uprchlíci k občasným národnostem žádajících v České republice o azyl. V roce 2007 v ČR o mezinárodní ochranu zažádalo 1 878 osob. Nejčastěji se jednalo o občany Ukrajiny (16 % všech žadatelů v tomto roce, 293 osob), následovalo Turecko (11 %, 213 osob). Na třetí pozici se umístilo Mongolsko (9 %, 160 osob), dále pak Bělorusko (7%, 130 osob), Vietnam, (5%, 100 osob), Rusko (5 %, 99 osob) a Kuba (5%, 94 osob).³⁵

4.3 Socialistická výměna pracujících – Chvaletice

Tento zápis je založen na výpovědi respondenta, jenž na Elektrárně Chvaletice působí v současné době v pracovní pozici velitele hasičů. Popisovaná událost se odehrála na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století, tedy ještě v období „tuhého“ socialismu. V této době, podle slov respondenta, probíhal jakýsi energetický „boom“ a elektrárny na klasické fosilní palivo rostly jako houby po dešti. A nejen u nás, ale i ve spřátelených socialistických zemích, Kuba, Vietnam. „*Kubánští dělníci byli do naší země pozváni naší vládou za účelem zaškolení všech potřebných profesí pro provoz a údržbu elektrárny. Já budu hovořit o té „své“ elektrárně, a to je Elektrárna Chvaletice, která se začala provozovat v září 1977. V té době jsem byl již 4 měsíce zaměstnancem*“³⁶.

³⁵ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_rizeni_azyl-popis_aktualniho_vyvoje

³⁶ respondent 7 – velitel hasičů el. Chvaletice

Kubánští pracovníci byli očekáváni již od poloviny roku 1979, všude běžela příprava pro ubytování, stravování, bylo nutné zajistit dopravní obslužnost, kulturní a sportovní vyžití apod. Na chvaletické elektrárně bylo soustředěno 86 Kubánců, zhruba polovina jich byla ubytována v „likusákách“³⁷ ve Chvaleticích a druhá část v ubytovně v Přelouči. Pochopitelně část doprovodu tvořili překladatelé a organizační pracovníci, ale to již bylo zmíněno výše. Příchozí byli rozděleni do tří skupin s ohledem na stupeň vzdělání a na plánovanou budoucí funkci. Nejmenší část tvořili vysokoškoláci, kterých bylo asi 9, a ti se zaučovali na posty směnových inženýrů a vedoucích tzv. dvojbloků. Další skupinu představovali pracovníci, kteří museli zvládnout celou problematiku ovládání jednotlivých turbosoustrojí. I tady stejně jako v průběhu celé mé práce, respondent poukazuje na obrovský jazykový problém, zvláště v tomto odvětví. Některá činnost byla tak specifická, že ji překladatelé nebyli schopni transformovat do španělštiny, protože prostě španělský jazyk neuměl různé činnosti pojmenovat úplně přesně a školitelé nebyli „sto“ postihnout přesně právě vykonávanou činností. Zde byla tedy nejdříve nutnost výraz přeložit do angličtiny a později ho přenést do španělštiny. Poslední část tj. 37 pracovníků bylo zaškolováno do profesí zámečníků, elektrikářů, pochůzkářů strojovny a kotelny a do dalších potřebných profesí. Tato profesní skupina se účastnila oprav, demontáží, montáží, jejich hlavním cílem bylo zajistit opravy a provozuschopnost jednotlivých zařízení. *„Musím ale předeslat, že takto vyškolení pracovníci by určitě nebyli schopni své činnosti vykonávat ihned samostatně. Po zahájení provozu na kubánské elektrárně dozorovali jejich činnost čeští dělníci, kteří již zvládali postačující úroveň španělštiny“*³⁸.

V průběhu rozhovoru zjišťuji, že zpočátku každý Kubánc v novém neznámém prostředí, zvláště ve Chvaleticích musel potlačovat svůj temperament, což se ale s postupem času mění. K této změně přispívá i „jakési kapesné“, jenž umožňuje lepší navázání kontaktů, a kde jinde, než ve výše zmíněných hostincích. *„Vytvořily se tři kasty, které měly hranice asi ve stejné linii jako profesní rozdělení. Mezi těmito skupinami docházelo v postupu času ke stále častějším potyčkám. Některé potyčky byly tak intenzivní, že musela zasahovat police, tedy dobová Veřejná bezpečnost. Ta jediná byla schopná eliminovat ostré potyčky. Až později jsem pochopil, že tuto moc dala VB uniforma. Tu totiž Kubánci uznávali a měli z ní poměrně velký respekt“*³⁹.“ Jediným možným opatřením bylo převést problémové jedince do jiného úseku, popřípadě do jiné elektrárny.

³⁷ montované domy

³⁸ respondent 7 – velitel hasičů el. Chvaletice

³⁹ respondent 7 – velitel hasičů el. Chvaletice

Celková doba trvání zaučení byla naplánována na 4 měsíce zácvičku, poté 2 měsíce jakési samostatné činnosti pod tzv. „skrytým“ dozorem a na závěr se konalo celkové přezkoušení ze znalostí. To již bylo ale provedeno na jiné elektrárně, takže nevím, jak velké bylo procento úspěšných absolventů. Tehdejší politická garnitura nedovolila, aby se někdo výsledky dozvěděl. Tento proces probíhal ve třech fázích, takže se vše protáhlo až na 21 měsíců.

Na závěr si respondent vzpomíná na těžkou situaci, která v něm zanechala zážitek až do dnešní doby: *„Za zmínku stojí ještě jedna situace, která ve mně zanechala i po letech hluboký a musím říci, že negativní dojem. Nějakým způsobem došlo k tomu, že do části volné kapacity organizátoři nastěhovali Vietnamce, kteří vlastně přijeli do republiky za stejným účelem. Konfrontace Asiatů a Kubánců byla šílená směsice výpadů, rvaček, ponižování, kdy několikrát došlo i na nože, a někteří aktéři museli být hospitalizováni. V ten moment zapomněli Kubánci na původní rozsortování a všichni se postavili v jeden šik. Můj pohled na celou problematiku nebyl možná objektivní nebo jsem byl něčím ovlivněn, ale v té době jsme nebyli zvyklí na jiný, tak halasný a neskrývaný temperament⁴⁰.“*

4.4 Srovnání výpovědi respondentů

Pokud porovnáám výpovědi obou respondentů zjišťuji, že se v určitých oblastech rozcházejí. V případě doc. Kašpara přichází do Čech početná menšina kubánských žen, zatímco v případě respondenta z Chvaletic přichází pouze muži. Je to jasně dáno typem práce, na kterou mají být vyškoleni. Za druhý a podstatnější rozdíl považuji spíše „chvaletické rozkastrování“. Tento jev se zcela vymyká popisu doc. Kašpara, ve kterém dochází k uzavření komunity a plné kooperaci. Naopak ve Chvaleticích dochází k vytvoření tří „komunit“, které kooperují nezávisle na sobě a jsou propojeny pouze „politickými agitátory“ a tlumočníky.

Společným vlivem u obou rozhovorů je stesk po domově a stres z neznámého prostředí. V obou oddílech se také objevuje zmínka o kubánsko-vietnamských pracujících, na kterou by bylo vhodné navázat v dalších pracích a rozvést ji do širších rozměrů, v čemž bych chtěl pokračovat v navazujícím období.

⁴⁰ respondent 7 – velitel hasičů el. Chvaletice

5 Současní imigranti z Latinské Ameriky

V srpnu 2008 jsem se zúčastnil v Chrudimi, již několikáté Salvátorské pouti. Ta se podle tradice ze 17. století, koná vždy první srpnovou neděli a je spojena s doprovodnými komerčními akcemi. A jak takto pout' vznikla? Jak jinak než-li v době třicetileté války. V této době je Švédy uloupen obraz Spasitele, neboli Salvátora, který pocházel ze sbírek císaře Rudolfa II., obraz Švédům vypadl při průjezdu Chrudimí z vozu, a tak ho probodli a prořezali. Pověst praví, že z ran na Spasitelově tváři vytryskla krev, a proto byl darován do kostela Nanebevzetí Panny Marie, údajně 9. 8. 1674.

Nevím, zdali se dá otevřeně hovořit o pouti jako takové, na kterou si vzpomínám ze svého dětství, částečně prožitého v oblasti jižní Moravy. Podle mého názoru to s poutí nemělo vůbec nic společného, už jen z toho důvodu, že většina účastníků prakticky nevěděla, z jakého důvodu se to koná. Dá se tedy více než s čistou hlavou říci, že hlavním důvodem této akce byla výhradně komerční činnost, jejíž základy spočívají na zábavných pout'ových atrakcích. Nepředpokládal jsem, že bych tam mohl najít něco „užitečného“, přece jen se této akce účastním relativně pravidelně, je to přece otázka určité prestiže, pokud se to tak dá říci. A účastníci to tak také pojali, hlavní motto znělo: „vidět a být viděn“.

5.1 Andštití hudebníci

S touto „poutí“, jak jsem již výše zmínil je spojen především komerční ruch, díky tomu jsem mezi změtí stánků s oblečením počínaje a všudypřítomným jídlem konče, objevil i skromné působiště „andských hudebníků“. Nebyli to již ti hudebníci, jako si je pamatujete z přelomu tisíciletí, vyhrávající na náměstí či jiném veřejném prostranství typické andské melodické tony. Tito hudebníci postavili svůj způsob obživy na reprodukování hudbě vycházející z CD nosičů a prodeji „nativních“ výrobků.

Při zpracování výzkumu Andských hudebníků jsem v určitých ohledech vycházel z disertační práce PhDr. Jany Jetmarové, Ph.D., která se u této skupiny zajímá několik let a poskytla mi v první řadě základní uvědomění, jak bych měl svoji práci pojmout. PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D. říká, že se cítí být po několikaletém intenzivním výzkumu ovlivněna latinskoamerickou kulturou: *„Máte problém, že vlastně přepínáte ty kulturní kódy, ve styku s níma, a potom ve styku s majoritní společností, tak pak někdy máte tendenci chovat se jako Latinoameričan, což v Čechách moc dobře nefunguje, je zajímavý to, že většinou se říká, že*

člověk utrpí kulturní šok, když se dostane do cizí kultury, já většinou utrpím kulturní šok, když se dostávám zpátky. Takže ovlivnili mě, v tom vůbec specifickým náhledu na svět a v přístupu k řešení problému – heslo žádný problém není tak velký, aby se nevyřešil sám -, ale je těžké tento postup aplikovat v české společnosti. Člověk vidí tu alternativu, že to jak žijeme my není žádná absolutní pravda, ale je i jiná možnost⁴¹.“ Ke studiu Latinoameričanů ji přivedla četba literatury z mládí „májovky“ a kniha Synové Slunce, kterou v dnešní době hodnotí kriticky, ale v dřívějším období ji silně ovlivnila. Od toho, už bylo blízko k dalším oblastem, tedy k andské hudbě, kdy se seznámila s Edgarem (mladím k Peru), který jí nabídl, že ji naučí hrát na „*charango*“. PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. se podařilo nakontaktovat několik skupin a odjela pracovat a provádět zúčastněné pozorování do USA. Dále zjišťuji, že po návratu zpět do České republiky následuje syndrom tzv. „vyhoření“, a andskou hudbu nemusela nějaký čas vůbec slyšet.

5.2 Push and pull theory⁴²

Z výše nastíněných důvodů migrace vychází tzv. push-pull teorie, je to jedna z velkého množství neoklasických teorií zabývajících se migrací obecně. Tyto teorie vychází z představy několika rysů, které migranty pobízejí k opuštění rodné země – push faktor - a zároveň důvody, které je „vábí“ k přesídlení do cílové lokality – pull faktor. Za základní důvody, které vedou k opuštění lokality, bývají označovány především nízká úroveň životních podmínek, chybějící ekonomické a pracovní příležitosti, popřípadě politická, kulturní či sociální represe. Tyto nedostatky se migranti snaží nalézt v cílové, většinou demokratické zemi vyznačující se svobodou projevu, dostupnou pracovní poptávkou a ekonomickou silou. Migrace je finančně i morálně velmi náročný proces, který vede k nutnosti volby.

Z velké většiny případů si však migranti zvolí „nejistou“ finanční stránku oproti „rodným kořenům“. Pokud se rozhodnou k migraci často se musí zadlužit, aby byli schopni uskutečnit cestu, a po příchodu do určené lokality se co nejrychleji snaží maximalizovat ekonomický příjem, např. i obětováním víkendů, odpočinku či pravidelného spánku. Prvních pár měsíců nemusí být země, do které přišel jeho konečnou destinací, probíhá proces srovnávání a ekonomické rentability, pokud zjistí, že finanční návratnost není dostatečná, opustí lokalitu, která pro něj byla v době příchodu cílová a stává se z ní pouze tranzitní, nebo-

⁴¹ respondent 8 - PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

⁴² KADLČÁK, Ondřej. Česká pracovní migrace do Velké Británie (Bristol), 2008. s. 13-14.

li přestupní místo. Po opuštění lokality přechází do nového prostoru, a celý proces vyhodnocování začíná znovu od začátku. Doba setrvání v oblasti lokality se většinou ztotožňuje s dobou, na kterou je účastníkovi poskytnuto povolení pobytu.

Jedním z již zmíněných hlavních důvodů do etnická příslušnost. „*Sem misenec a vim, bych u nás nedosáh toho co tady nikdy*“⁴³. Společenská stratifikace a segregace jednotlivých etnických skupin, znamená základní problém uplatňování sociálně-etnických skupin, nejen co se týče pracovních aspektů, ale i vzdělání. Neboť se vzděláním jde ruku v ruce i pracovní uplatnění – zásada přímé úměrnosti – čím jsem „vzdělanější“ tím bych měl mít teoreticky možnost získat lepší pracovní postavení, ale to zde neplatí. Kreolská většina, vyčleňuje ze „svých řad“ jakékoliv nativní znaky, pro uchování základních nepsaných pravidel sociální skupiny.

„*Proč přišel sem do Šech? Tu nejsem dlouho, v Šeská republiky jen jsem par let, a myslim, že je všude lip než u nás, jako hlavně důvodem, jako tedy pro mě, byly peníze, jako fnanc., finačn..., jako finanční podmínky*“⁴⁴. Motivací jsou především přátelé a známí, kteří odešli do Evropy dříve, mají tedy alespoň nějaké zkušenosti a jsou ochotni se o ně podělit s ostatními. Když začínají do rodných zemí „přitékat evropské peníze“ zájem, o nové působiště se šíří, a vidina finančních prostředků je silnější než strach z nového, neznámého prostředí, kde není stoprocentně jistý úspěch. Zpočátku to bylo opravdu rentabilní, výnosy byly relativně silné a stabilní, ale jak to tak bývá s rostoucím množstvím příchozích hudebníků se stejný finanční obnos musí zákonitě rozdělit do širší skupiny, z toho vyplývá nutnost hledání širšího ekonomického trhu více směrem na východ, který se otevírá po pádu železné opony. „*Když se jako rozhodl jsem odejít, bylo to těžký, ja jsem musel jako zadlužit, abych měl na cestu*“.⁴⁵

5.3 Proč přicházejí většinou jen muži?

V rámci svého výzkumu jsem přišel na zajímavý úkaz, který se týká, Latinoameričanů v České republice. Na počátku výzkumu jsem tomu nevěnoval pozornost, ale až při psaní této práce jsem si uvědomil, že za respondenty mám pouze samé muže. Je to pouze náhoda, nebo nějaký skrytý úmysl? Z mého pohledu to může být oboje, i když se více přikláním k určitému at' již skrytému či zjevnému úmyslu. Carlos se po pár schůzkách netajil tím, že si sem kromě

⁴³ respondent 1

⁴⁴ respondent 2

⁴⁵ respondent 2

lepšího ekonomického postavení přišel najít i manželku, což se mu podařilo. Zároveň, ale poukazuje na to, že obživa už není tak snadná, jako byla dříve. Pro upřesnění, latinoameričané mají silné rodinné a společensko-skupinové vazby, tzn. že poměrnou část peněz, které vydělají posílají, buď své rodině, kterou ve vlasti opustili, nebo svým příbuzným. Za hlavní sociální jev považují tzv. širokou rodinu, tedy základnu, která se skládá z většího počtu rodinných příslušníků, což se neshoduje s evropským modelem nukleární rodiny, který vychází z postindustriálního životního stylu. Z toho vyplývá snaha o pozvednutí sociálního statutu rodiny v rodné zemi, která nemá prakticky žádnou šanci (pokud není z majoritní „vládnoucí“ společenské vrstvy) dosáhnout takového finančního ohodnocení, jako její člen vyslaný do zámoří. Postupem času za „předvojem“, kterým bývá především muž, ať již otec či nejstarší syn, přichází další členové rodiny a zde se již dostáváme k dříve položené otázce zjevného či skrytého úmyslu.

Carlos jako nejstarší syn tedy posílá zpět určitý podíl vydělaných peněz, z čehož jak on sám říká, zaplatí studium svým bratrům a pomůže, alespoň trochu rodinnému rozpočtu. Zároveň ale poukazuje na to, že ačkoliv dopomáhá vystudovat svým sourozencům, doporučuje jim, aby odjeli za ním do Evropy. Což je, ale podle mého názoru značně kontraproduktivní, na jedné straně mi v rozhovoru objasňuje, že je v současné době těžší uživit se pouze jako prodejce „nativního zboží či hudebník“, a že se musí lidově řečeno „otáčet“, aby udržel tzv. standart, na který je zvyklý. A na druhé straně přesto zve své rodinné příslušníky na „starý kontinent“ a tvrdí jim, jak se zde má dobře. *„Napadá mě srovnání s Kryštofem Kolumbem, který básní o Novém světě, jenž podle něj oplývá neskutečným volně dostupným bohatstvím bez jakékoliv práce, ovšem když španělští kolonizátoři přirazí k břehům Ameriky zjišťují, že přeci jen budou muset něco dělat, aby se užívali a udrželi si alespoň takový životní standart, se kterým opouštěli Španělsko“*⁴⁶.

Prakticky se latinskoamerické země točí v neustálém kruhu. Potýkají se s nízkým stupněm vzdělanosti a vysokým procentem obyvatel pracujících v zemědělství. Pokud se někomu podaří vystudovat a není z preferované sociální skupiny, nemá moc možností na uplatnění. Ironií je, že ačkoliv je to vysokoškolák „vyplatí“ se mu opustit rodnou zem a relativně vše co má a odejít do Evropy, kde si jako hudebník vydělá i v současné době více než bych si jako vysokoškolák vydělal v Latinské Americe. Snaha o rozbití sociální stratifikace je sice na vzestupu, ale ochota o skutečné zrovnoprávnění zůstává hluboko za původními cíli.

⁴⁶ přednášky – Antropologie areálů: Střední a Jižní Amerika – doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.

„V průběhu vývoje fenomén lze pozorovat snižování průměrného věku hudebníků, odcházejících do Evropy. V 70. letech zde působí zejména profesionální hudební soubory, tvořené ženatými muži ve věku cca 30 – 50 let. S postupnou amaterizací andských souborů v Evropě od poloviny 80. let výrazně klesá věk hudebníků (18 – 25 let), rovněž se zvyšuje počet svobodných osob. Zhruba od poloviny 90. let se pak tento věkový průměr snižuje na 18 – 20 let, přičemž procento v mateřských zemích ženatých hudebníků je již naprosto mizivé“⁴⁷. S nízkým stupněm školství zároveň souvisí i relativně nízká úroveň angličtiny, která dnes slouží jako mezinárodní dorozumívací prostředek. „Když jsem přišel do Československa v roce 1980, myslel jsem, že se obrátím a vrátím zpět. Bylo to něco nepředstavitelného, angličtina se tenkrát moc neuplatňovala, to všichni byli ještě éra komunismu a moc lidí španělsky neumělo“⁴⁸.

5.4 Soubor *El homrejaguar*

Pokud jste někdy viděli andské hudebníky, vystupující na náměstích či u pražského metra, jistě jste si všimli jejich nápadnosti, nejen co se hudby týče, ale také oblečení tvořící pestrobarevná ponča, klobouky, ozdoby z perí a další doplňky, které mají evropské posluchače přilákat a upozornit na originalitu a nativitu hudebníků. Tento obrázek se Vám v současné době naskytne už jen velmi zřídka nebo prakticky vůbec. Jestliže si ale myslíte, že takto hudebníci vystupují i ve své vlasti tak jste na omylu. „*To jen takové jako divadlo pro je Evropany, exotizovat a přiblížit se nam jako*“⁴⁹. Ve skutečnosti jsou to poloprofesionální soubory, vystupující v civilním oblečení, s minimálním počtem doplňků. Zpočátku se jednalo o čistě andskou hudbu s nativními prvky, ale postupem času s přibývajícím soubory a měnící se dobou museli svůj repertoár měnit a více se přibližovat evropským parametrům. Na jednu stranu jak sám říká je to škoda, hudba ztratila určité kouzlo, které vycházelo z každého hudebníka, teď je spíše neosobní, umělá a může ji skládat relativně každý. Hudebník se do svého nástroje vžije a přenáší do něj část sebe sama. V elektronické podobě tohoto smyslu nikdy nedosáhne. Na druhou stranu, ale paradoxně elektronické ztvárnění snížilo náklady na soubory a umožnilo větší expanzi, dovolilo reagovat na hudební proudy a postupem času vytlačí nativní znaky a nahradí je evropskými, přičemž evropská hudba bude podmíněna „nativním divadlem“, co se týče stylu oblečení, či doplňků.

⁴⁷ JETMAROVÁ, Jana. Andské hudební soubory a andští hudebníci v Evropě a v severní Americe, 2006. s. 60.

⁴⁸ respondent 1

⁴⁹ respondent 2

Pro objektivní názor jsem zapojil i veřejnost, zdali si pamatuje na andské hudebníky mě příjemně překvapila „starší generace“, nejen že si občas na zajímavé vystoupení pamatovala, ale pár z nich je navštěvovalo pravidelně. „*Ano vzpomínám si, když hráli v historickém centru v Praze, po otevření hranic to pro nás bylo nové a zajímavé, ale potom co jim zakázali vystupovat na náměstí, to ztratilo ten pravý nádech historie a zevšednělo to. Stala se z toho čím dál větší komerce, jako ze všeho*“⁵⁰. A s tím souhlasí i Carlos, proto jako andský hudebník vystupuje převážně při významných událostech (státní a církevní svátky), jarmarky či oslavy. „*Vzpomínám si na vystoupení v Praze u stanice metra, nebo kde to tenkrát bylo, byl to takový zvláštní, nepopsatelný pocit*“⁵¹. Postupem času, ale začal přibývat počet omezení co se týče vystupování na veřejných prostranstvích a hudebníci se přesunují do obchodních center. Nyní se činnost andských hudebníků přesouvá od hudby jako takové více ke komerci, prodeji „nativních předmětů“, kompaktních disků, bižuterie atd. Snaha o rentabilní uspokojení je vykoupena zákazem ilegální činnosti – bez platného povolení – z čehož vyplývá, že se pouliční vystupování stává neekonomickým, proto již nepotkáváme tolik hudebníků jako v dřívějších letech, jednoduše buď přemístili svou působnost dále směrem na východ, nebo změnili způsob obživy.

„*Když prisli my jsme do Evropy, tak nás bylo pet nas bylo, ale jsme se postupně rozpadali, zdáli se nám, rozdelovani peněz není spravedlivé.*“⁵² S rostoucími ekonomickými problémy odcházeli více na východ a po revoluci se otevřel dosud neprozkoumaný trh. Proto Carlos spolu s přítelem Vincentem opustili stávající soubor a odešli nejdříve do Německa, a později do České republiky, údajně proto, že české dívky jsou ty nejhezčí z celé Evropy, ale spíše to bylo z finančních důvodů. Zpočátku hráli na veřejných prostranstvích, ale jak již bylo řečeno s velkým množstvím byrokracie a omezení pomalu svou činnost tlumili, a nakonec se rozhodli, že každý půjde svou vlastní cestou. Carlos zůstal v České republice a stále se snaží věnovat hudbě jako svému koníčku, ve kterém ho podporuje i jeho manželka Jana a Vincent se vrátil zpět do Západní Evropy, není nadále v kontaktu. Došlo však k posunu od přímé hudební produkce k prodeji všeho možného, za zmínku stojí, že poměrná část věcí, které jsou zpočátku vystavovány či prodávány, je původem z mateřské země. To se také mění a informátor si část produktů zhotovuje sám, ty poté distribuuje jeho manželka v rámci „vystoupení“, takže se do hobby zapojuje prakticky celá rodina. Je to náročné „povolání“, přiznává. Snaží se, aby měl veškerá povolení v pořádku, a nejvíce ho iritují ilegální hudebníci,

⁵⁰ náhodná respondentka 1

⁵¹ náhodná respondentka 2

⁵² respondent 2

kteří spoléhají na to, že se o nich nikdo nedozví a po skončení akce se opět přesunou na nějaké jiné místo. „*Kvuli temhle tem, se jako my, poctivým přidelávají jen jako práce, to spravne není*“⁵³.

I z rozhovoru s Carlosem zjišťuji, že kulturní šok byl nevyhnutelný a v zápětí za ním se dostavuje jazyková indispozice. Díky nízkému stupni školství se jim dostává zákonitě i relativně nízkého vzdělání co se týče anglického jazyka, což tvoří téměř neslučitelnou jazykovou bariéru obecně pro většinu hispánců. Prostřednictvím těchto aspektů dochází ke „kulturnímu“ vystřízlivění, které s sebou přináší opouštění pojmu Latinoameričan a přivlastnění si evropské identity. Majoritní společnost se změnila od 90. let, kdy byli hudebníci bráni jako něco originálního a specifického, v současnosti je na ně pohlíženo spíše v negativním slova smyslu, k čemuž z velké části přispěla jejich prezentace ve sdělovacích prostředcích.

5.5 Identita

V dnešní tzv. globální době, prostřednictvím snadné a rychlé přepravy a kontaktu díky neustále se vyvíjejícím komunikačním technologiím je možné udržovat kontakt se svou „rodnou“ zemí. Díky internetu se prakticky dozvíte vše co se děje kdekoliv na světě a jste tedy „online, či virtuálně“ doma. Tím bych řekl že se posuzuje národní identita celkově, jak jsem ovšem během svého výzkumu zjistil, netýká se to mých informátorů. Zpočátku sice na otázku původu odpověděli místem narození, ale v zápětí svou identitu popřeli a prohlásili se přinejmenším za Evropany, popřípadě rovnou za Čechy. „*Narodil jsem se v Mexiku, ale bydlím v České republice, takže jsem Čech a moje děti jsou taky Češi.*“⁵⁴ S tímto názorem jsem se v naprosté většině rozhovorů, zcela nezávisle na sobě mi respondenti potvrdili evropskou identitu.

Hlavním zájmem je získat možnost trvalého pobytu, popřípadě českého občanství, jehož obdržení není v rámci české byrokracie lehká záležitost. Dalo by se říci, že podstatné je najít v Evropě nový, rentabilní domov. To mi potvrdil i Juan, který sem přišel zpočátku „jen“ studovat, ale byla to spíše záminka, aby zde mohl zůstat. Sice vzpomíná na domov, ale nemá v plánu se tam vrátit... „*nic nečeká*“, přičemž doufá, že se za ním v průběhu několika let

⁵³ respondent 2

⁵⁴ respondent 1

rodina přestěhuje. „*Já opustil all, ale toho nelitovat, domu tady*⁵⁵“. Jejich cílem je vytvořit tzv. puente, tedy most, čímž poskytne základní opěrný bod pro přemístění. Zpočátku posílají domů jak již bylo řečeno určitý poměr finančních prostředků, jako náhradu zato že odjeli. Později se ukazuje, že v méně finančně zajištěných rodinách, je to vlastně jejich jediný „stálý“ příjem. Pro snazší vytvoření zázemí se snaží nově příchozí překonat jazykovou bariéru a v relativně krátkém čase si nalézt partnerku, což se jim podle mého výzkumu většinou povede.

I když stal se mi případ, kdy informátor nebyl schopen po více než patnácti letech pobytu v České republice složit českou větu, natož česky srozumitelně hovořit. Nepodařilo se mi zjistit proč nejevil valný zájem o jazyk země, ve které přebývá, možná se snažil zachovat si alespoň část svého života, toho co ho odlišovalo od majority, nebo spíš spoléhal na pomoc druhých, především manželky, bez jejíž pomoci bych prakticky nic nezjistil. Avšak snaha Latinoameričanů komunikovat je uchvacující, nezáleží ani tak na tom, jestli ovládáte španělštinu, portugalštinu či francouzštinu – je to výhoda – ale z gest, vyjadřování a dalších nonverbálních signálů zjistíte mnohdy daleko víc, než když Čechovi položíte otázku, proč se cítí být Čechem. Jak jsem psal výše Latinoameričan se sice necítí být Latinoameričanem, pokud žije na území Evropy, ale i tak o své rodné zemi mluví s citem a vášní.

5.6 Jeden osud, který mluví za vše

V průběhu terénního výzkumu jsem s Latinoameričany navázal, podle mého názoru relativně dobré přátelství. S tímto „privilegiem“, ale jde ruku v ruce zodpovědnost a zároveň i ztráta objektivity či ovlivnění respondentů (na tento bod poukáži v pasáži Zúčastněné pozorování: Vánoce). Tady bych rád přiblížil, alespoň částečně jeden život jednoho z mých respondentů.

5.6.1 Luísův příběh

Výjimku tvořil Luís, původem z Hondurasu, vymykající se částečně většině věcí, které jsem popsal o Latinoameričanech výše. S Luísem jsem strávil prakticky nejvíce času, ze všech respondentů, většinu času u rozhovorů, a kdykoliv jsem od něj odešel byl jsem blíž poznání, o

⁵⁵ respondent 3

čem v práci vůbec píše. Snaha zachytit a objasnit vše, by byla zbytečná, kontraproduktivní a zároveň nemožná. Většinu času se náš rozhovor týkal pohledu české společnosti na jeho způsob života. V mnoha ohledech nemluvil jen o sobě, ale také o rodině (manželce a dceři), kterou v Čechách má, ale musím zdůraznit, že příchod za sňatkem a vytvoření rodiny nebyla prioritou, jako u zbylých Latinoameričanů, se kterými jsem přišel do kontaktu.

A proč si Luís vybral právě „srdce Evropy“, a s ním Českou republiku? A kdo ho přivedl na tuto myšlenku?: „*Jako ten učitel, který studoval na DAMU, v Praze, byl osm let, potom se vrátil do Hondurasu, a byl ředitel umelecké školy u nás*⁵⁶“. Způsob jeho vyučování nelákal jen Luíse, kterého zajímá divadelní svět a umění, ale hodně lidí ze třídy. Bude to asi i tím, že dotyčný učitel vykreslil Českou republiku v nejlepších barvách. Nakonec se do ČR vydali čtyři studenti, a Luís tu zůstal jako jediný. Vypověděl o všech nesnázích, které ho čekaly nejen v rámci pobytu na území republiky, ale také například s papírováním o uznání titulu ze školy z Hondurasu.

Rozhodl se sem tedy v roce 2000 přijít a studovat divadlo a umění. Sám říká, že ho nikdy nenapadlo, že by tu zůstal, pracoval nebo založil rodinu. Jeho hlavním cílem bylo vyjet ze země a získat znalosti, aby se mohl vrátit a získané znalosti znovu uplatnit. Jedním dechem dodává, že je zde velmi spokojený, ale přiznává, že začátky byly hodně těžké a náročné. Od začátku musel alespoň poupravit své zvyky a tradice abych se přiblížil české kultuře. Docela mě překvapilo, že citoval rok 1989, kdy v Hondurasu sledovali bourání Berlínské zdi a projev prezidenta Václava Havla a nechápali plně co se tady v Evropě vlastně děje. Podle jeho slov je Latinská Amerika demokratičtější už od roku 1821, kdy se jednotlivé státy přiklonily k demokracii, za což prý vděčí od 18. století Angličanům a později Američanům. „*My jsem jako, ta LA, je prostě takovy mezinárodně kulturní, společnost je mihana, ale lidi se respektují. Američani, Angličani zanechali svou stopu, a proto lidi z Latinska Ameriky nechtějí mít z USA nic společného. Proto je to jako, ted všechno levice*⁵⁷“.

K největším úskalím pobytu v České republice patří jakákoliv odlišnost. Podle Luíse je to přežitek z doby komunismu, kdy jsou lidé málo vnímaví a netolerantní, budoucnost vidí v mladých lidech, kteří se na svět už dívají jinak a jsou otevřenější novým myšlenkám a postojům „multikulturality“. Je zajímavé, že na to hned navázal vzpomínkou na dobu studia na české škole, kdy se díky své odlišné národnosti stal „izolovaným“ v rámci skupiny, a až po delší době se mu podařilo včlenit se do předsudky plných lavic. Nejvíce pozornosti „vyvolával“ na ulici, čehož jsem si všiml i sám, když jsem s ním byl – pohledy, otáčení za

⁵⁶ respondent 5

⁵⁷ respondent 5

námi. Vnímal, že se na něj dívají jinak, sám říkal, že se párkrát stal předmětem záměny s Romem a v tom smyslu se k němu také lidi chovali. Použil zde české přísloví: „*Šaty dělají člověka*“, které poupravil: „*Ne šaty, ale chování a vzdělanost dělají člověka*⁵⁸“.

Záměrně jsem nezahrnul jeho tradice do tradic ostatních Latinoameričanů. Nutností je nahrazování například potravin nebo způsobu přípravy. Podstatné je, že se nejedná o zvyky a tradice jako takové z Hondurasu, ale nahrazené a ovlivněné českými zvyky, tedy především rodinou manželky – *oni jsou jako hodně typičtí Češi, a oni opravdu dodržují tradice a jsou hrdý*⁵⁹ – po příchodu do ČR se například jeho štedrovečerním jídlem stal kapr a bramborový salát, jenž nahradil *tamales*, vepřovou kýtu či krocana s nádivkou. Dodává, že mu „nové“ tradice nevadí a miluje české jídlo. Z toho vyplývá, že se spíše nechal ovlivnit českou kulturou, než aby tomu bylo naopak.

Závěrem dodává, že se lidé postupně více mění a nehodlá se vrátit domů a cítí se být Čechem, podle jeho slov, jako kdyby tu už někdy v minulém životě byl. Stále je ve styku se svými blízkými v Hondurasu, ale nepraktikuje to, co praktikují předešlí respondenti, neposílá domů žádné peníze, jeho blízcí už mají své rodiny, a proto se musí postarat každý sám o sebe. Mladá generace je uvolněnější a pochopila princip demokracie. Z rozhovoru vyplývá, že Luís rád přirovnává nebo nahrazuje slova, aby ho oživil a zdůraznil, nesnaží se nic idealizovat, ale popisuje holý fakt, který vyplývá z kontextu. Své setrvání v České republice podmiňuje rodinou a prostředím. V současné době vyučuje na jedné škole v Pardubicích a chystá se zvýšit si kvalifikaci studiem na Univerzitě Pardubice.

5.7 Přenos a začleňování kulturních aspektů do české společnosti

Již v jiných kapitolách např. v kapitolách Zúčastněné pozorování: Vánoce či Luísův příběh, bylo možné zjistit odpověď na otázku týkající se kulturních aspektů a jejich ovlivňování české společnosti. Všiml jsem si že po příchodu na naše území kulturní i náboženské aspekty Latinoameričanů postupně upadají a volný čas věnují zaměstnání a obživě. Nedá se to komplexně říci o všech aspektech života. Jak jsem již zmiňoval stále uznávají stanovisko široké rodiny, která je pro ně prakticky vším co mají.

Latinoameričané, tedy alespoň ty, se kterými jsem měl tu možnost spolupracovat, nepřenášejí své zvyky ani tradice na českou společnost, spíše naopak, snaží se „zapadnout a

⁵⁸ respondent 5

⁵⁹ respondent 5

splynout s proudem“, nevybočovat a působit zcela „normálně“. Postupem času přejímají částečně české priority a s nimi tolik diskutovatelnou otázku češství či evropanství. Opouštění tradice, které měli po několik let zažité z vlasti a přestupují na nové v rámci nového působení. Česká společnost není ještě zcela otevřená všem možnostem multikulturního světa, s tím se ostatně kromě Luíse setkali všichni respondenti, a proto snaha přenášet nějaké kulturní podmínky z jedné kultury, která je tisíce kilometrů vzdálená na druhou kulturu by se minulo účinkem. Již několikrát zde bylo řečeno, že se necítí být Brazilci, Mexičany apod., cítí se být obyvateli státu, ve kterém se nachází v současné době. Neochota společnosti, která nesdílí tento podnět a přisuzuje jim „nálepku“ menšiny popřípadě menšiny, která je totožná s Romy, je uvádí do rozpaků a neumožňuje jim naplno projevit potenciál, který v sobě všichni skrývají. S rostoucí multikulturalitou společnosti roste naděje i pro mé respondenty

5.8 Náboženství

Latinská Amerika jako taková je katolický region, ve kterém se objevují synkretické prvky z předkolumbovských (předkřesťanských) období. Z počátku je tato oblast dominantně křesťanská, důvod zná snad většina z nás. Jako kolonie katolických zemí – Španělska a Portugalska sloužilo toto území v lineární protíváze ke koloniím typicky protestantské Severní Ameriky – důsledek imigrace zejména z Velké Británie. Toto složení se začíná měnit v průběhu 19. století, kdy do Severní Ameriky výrazně stoupá imigrace z katolických zemí, především Polsko, Itálie a Irsko a v neposlední řadě ve 20. až 21. století kdy se projevuje početná migrace z katolické Latinské Ameriky a Filipín. V průběhu 19. až 21. století dochází k oddělování a vzniku evangelikálních, letničních a dalších církví pohybujících se na nebo za hranicemi tradičního protestantismu. A proč se zde zmiňuji o tomto regionu? Shledávám důležité objasnit, alespoň v kostce stav religiozity v Latinské Americe a porovnat ho s výsledky, ke kterým jsem dospěl v rámci výzkumu Latinoameričanů žijících v ČR. Tyto nově vzniklé subjekty podnikají misie protestantských a nezávislých církví do Latinské Ameriky a narušují nepsané pravidlo katolicismu tohoto regionu. Postupně tedy dochází k přibližování Severní a Jižní Ameriky.

To vše se mění s příchodem do České republiky, všichni respondenti sice přiznávají, že jsou katolíky, na tom se nic nemění, ale pouze jeden z nich občas, ne pravidelně navštěvuje křesťanský svatostánek. Religiozita je tedy stejná jako ve vlasti, ze které odešli, ale její projevy jsou mizivé. Hlavním důvodem proč nenavštěvují kostel, je podle jejich slov pracovní

vytíženost, mnohdy pracují šest i sedm dní v týdnu více než čtrnáct hodin a na kostel jim prostě nezbyvá čas. Svou náklonnost k Bohu projevují alespoň v soukromí svých příbytků.

5.8.1 Religiozita Latinoameričanů v Čechách

Česká republika patří v přístupu k náboženství k unikátním oblastem nejen světa, ale především Evropského regionu. České země a později česká společnost dokázala po staletí „vzdorovat“ rekatolizačním tlakům a do současné doby si doby si přinesla pověst jedné z nejméně religiózních zemí světa⁶⁰.

Očekávání, že zjistím něco podstatnějšího ze života Latinoameričanů, co se náboženství týče se nepotvrdilo, ale nebudu předbíhat událostem. Jak jsem psal výše křesťanství v LA je z části synkretické, což znamená, že jednotlivá náboženství splývají v jedno a důsledkem může být vznik nových božstev nebo jejich „pomocníků“. Při přednáškách týkajících se Latinské Ameriky – Antropologie areálů: Střední a Jižní Amerika s doc. PhDr. Oldřichem Kašparem, CSc., nebo přednáškách Antropologie areálů: Andy s PhDr. Janou Jetmarovou, Ph.D., kde zazněly zajímavé poznatky ohledně synkreze a nahrazení nativních symbolů a božstev, křesťanskými. Proto jsem s velkou nadějí doufal, že odkryji alespoň částečně základní nativní znaky, získám vysvětlení co znamenají, a proč, a jak se k jejich nahrazení staví Latinoameričané v České republice.

Postupem času jsem začal zjišťovat, že se celý můj velký plán rozpadá. Nebylo možné zjistit cokoli o religiozitě jako takové, natož o zvycích či symbolem. Jediným kladným faktem, který mi trošku pomáhal ze svízelné situace bylo období blížících se Vánočních svátků, kterých jsem také využil. Je zajímavé teď při psaní práce zjišťovat co všechno jsem vlastně z toho mála objevil. Na začátku jsem se zmínil, o nemožnosti zjistit cokoli o zvycích, z rozhovorů, které jsem s respondenty vedl z většiny – netvrdím, že u všech viz. Luís - vyplynulo, že zvyky z rodných zemí nedodržují. Díky dobrým vztahům se mi, od několika mých respondentů podařilo získat, alespoň fotografie vánočních stromků⁶¹.

Z postupně vypracovaného deníku, který jsem se snažil vést při každé rozhovoru, mi vyplynulo, že respondenti dodržují prakticky jen jednu tradici, a to opět ne všichni, protože k tomu aby ji mohli dodržovat je zapotřebí, aby někdo z jejich blízkých zemřel. Tento svátek - Día de los muertos – česky označovaný jako Památka zesnulých či lidově „dušičky“, připadá

⁶⁰ viz příloha č. 2 až č. 5

⁶¹ viz příloha č. 9 a č. 10

na 2. listopad. A spočívá ve vzpomínání na zemřelé. Respondent z Mexika mi osvětlil, že se v tu dobu pokládá na stůl mnoho druhů jídla (alubia, malaya, majado)⁶², popíjí se množství alkoholu a zajímavostí je, že se nechává i zvláštní porce jídla a pití pro zemřelého a věří se, že v ten den přijde a pojí s rodinou. Nebo příbuzní přijdou za zemřelými na hřbitov a tam s nimi rozmlouvají, jí a popíjejí, možností je i polévat hrob zesnulého pálenkou.

6 Zúčastněné pozorování: Vánoce

V uplynulých vánočních svátcích roku 2008 se mi podařilo provést zúčastněné pozorování v rodině respondenta. Nemohl jsem přijít ze dne na den, a proto bylo nutností ohlášení. Není to správný přístup to je mi jasné, ale zkuste si k někomu přijít na Štědrý den jen tak a říci, že u Vás strávím půlku dne, to prostě nešlo. Tím, že jsem ohlásil svůj příchod dopředu jsem si podle mého názoru zkreslil výsledek zúčastněného pozorování, ale s tím se nedá nic dělat, jsem spokojen, že mou žádost „o přijetí do rodiny“ vůbec přijali.

Navštívil jsem právě jednu z rodin respondenta, jenž bydlí v okolí Chrudimi – spádová oblast Pardubic -, který tvrdil že žádné tradice nedodrжуje. Proto jsem přesvědčen, že to co jsem tam viděl, bylo spíše jen nahrané pro mé „potěšení“, než aby to mělo nějaký vypovídající charakter, co se týče hmotného materiálu. Zpočátku to ve všech domácnostech probíhá stejně, nejdříve příprava jídla a následná výzdoba.

Jídlo se nijak neodlišovalo od tradičně českého, tedy knedličková polévka, smažený kapr, vepřový řízek a bramborový salát – což mi začínalo být podezřelé, když nedodrжуje zvyky, tak jak ví, co se připravuje ke štědrovečernímu stolu. Jediné co naznačovalo trochu „exotična“ bylo doplňkové ovoce na stole (kiwi, ananas, banán, mandarinky, pomeranče a větší množství maracuji, jenž jako jedna z mála podpořila zemi původu respondentů – Brazílii). Takže nutností bylo zaměřit se na něco jiného, když jídlo odpovídá tradičně českým. Když jsme zdobili byt a přinesli vánoční stromek, mimochodem borovici, bylo vidět, že ozdoby jsou zcela nové, ještě nepoužité a nerozbalené – další záhada, proč má doma vánoční stromek, ozdoby a výzdobu, když podle jeho slov nepropaguje žádné tradice, ani z domova, ani české.

Abych to shrnul a nezabíhal příliš do podrobností, nakonec se ukázalo, že se mi respondent snažil zavděčit a vůbec nepochopil podstatu výzkumu. Záměrně „ovlivnil“ celou rodinu, která povinně musela jít na nákup vánočních výzdob, stromku a nastudovat, alespoň

⁶² rýže, hovězí maso, rýže s masem

částečně základní české zvyky a tradice. V tomto případě jsem byl takřikajíc trochu v šoku, protože mě vůbec nenapadlo, že by mohl tímto způsobem někdo reagovat. Když jsem se jen okrajově zeptal na nějakou českou tradici tak ji byl schopen učebnicově popsat, vysvětlit co znamená a jak se provádí. Nečinilo mu problém objasnit hvězdici v rozkrojeném jablku, význam ořechových skořápek se svíčkami na vodě v umyvadle či lití olova. Opravdu mě překvapilo, jak moc se mi snažil respondent zalíbit a poskytnout mi materiál k výzkumu, a především, což je asi nejpodstatnější, dokázat je, že je skutečným Čechem.

Přišlo mi, že zná české tradice lépe než já nebo jakýkoliv rodilý Čech, a zastává názor: „, *praktikovat když tradice a budu zvyky, budu ehm blíse tšesky a i ehm více Tšechem budu*“⁶³. Když jsem s ním mluvil poprvé na téma tradic a zvyků, tak si jistě vzpomenete, že jsem psal, že žádné zvyky nedodrží. Snaha „zapadnout“ a splynout s okolím, nevybočovat z „proudu“ a stát se podle jeho slov „normálním“, se posílila a spínacím momentem byly Vánoční svátky. Není podstatné jak se zachoval, ale důležité je proč se tak zachoval.

Úsilí neudělat žádnou chybu a vystupovat s přesností a precizností, částečně podkopalo můj úmysl, kvůli kterému jsem ho navštívil. Objevil jsem ale něco možná podstatnější než je pouze zachycení hmotné kultury Vánočních svátků, zachytil jsem změnu myšlení a převrácení ideálů, které se ze dne na den staly z bezvýznamných významnými. Nepřičítám celou hodnotu Vánocům jako takovým, ale spíše mé přítomnosti, která ovlivnila myšlení respondenta, ačkoliv jsem nic takového nepředpokládal a vedl výzkum pouze v rovině rozhovorů a pozorování, nikdy bych neočekával to, co se přihodilo. Záměrem antropologa není ovlivňovat, ale působit nezaopatě, jen pozorovat a popisovat události všedního života.

Když dopisuji toto zúčastněné pozorování uvědomuji si na závěr, že respondent došel až do takové krajnosti, že se naučil dvě vánoční koledy: „*Nesem Vám noviny*“ a „*Narodil se Kristus pán*“, sám se mi přiznal, že zcela nechápe symboliku slov, které zpívá, ani jejich význam, ale protože patří k české tradici a zpívá to většina lidí, tak se to naučil také. Když jsem se ho zeptal proč nepropaguje domácí – brazilské – tradice, zvyky, popřípadě jídlo, tak jsem dostal již známou odpověď: „*Ziju v Česka republiky tak Tšech*“⁶⁴.

7 Závěr

⁶³ respondent 4

⁶⁴ respondent 4

Než jsem začal psát celou tuto práci doufal jsem, že proniknu do hloubky zkoumaného zájmu a zcela bez problémů objasním vše, co jsem si vzal jako prioritu. Plány byly obrovské, ale úkol byl ještě větší a náročnější. Nejen, že jsem našel jen poměrně malou část respondentů, ale ještě menší část byla ochotna poskytnout informace k dalšímu zpracování a výzkumu. Věděl jsem, že to nebude jednoduchá práce, ale netušil jsem, že to bude až tak složité, ale jako začínající antropolog jsem se nenechal odradit. B. Malinowsky by určitě neshrnul svou práci tím, že nic nevyzkoumal a tím by to pro něj skončilo. S tímto postojem by se z něj nestala jedna z legend antropologie a známý zakladatelem funkcionalistické školy. Jeho práce, Argonauti západního Pacifiku, se stala manifestem funkcionalismu a pro mě je to představitel, který se nebál zapojit, využil zúčastněného pozorování a během minimální doby se zdokonalil tak, že nepotřeboval služeb překladatele. Snažil jsem si ho vzít za vzor a jít v jeho šlépějích, ale uznávám, že mi to ani zdaleka nepodařilo, protože někoho s takovým potenciálem jako měl B. Malinowski snad ani nelze spodobnit.

Na počátku výběru tohoto tématu jsem doufal, že zjistím maximum o kultuře, životě či běžných potřebách latinoameričanů, to se mi, ale podařilo objasnit jen z části, hlavním a nejpodstatnějším problémem, se kterým jsem se setkal je relativní nemožnost navázání kontaktů s Latinoameričany, kteří tu už nějakou dobu pobývají. Obrátil jsem se nejen na Český statistický úřad a na cizineckou policii, ale také na matriku a magistrát města Pardubic, ovšem bez úspěchu, protože na tyto údaje se vztahuje zákon o ochraně osobních údajů. V rámci internetu, mě později napadlo vyhledat latinskoamerické organizace, ale to se také nesešlo s valným výsledkem, protože jich moc oficiálních není a pokud ano, tak nezasahují svou činností od oblasti Pardubic ani Pardubicka. Nakonec se mi prostřednictvím vedoucího práce doc. PhDr. Oldřicha Kašpara, CSc., podařilo navázat alespoň základní kontakty, které bylo nutno rozvíjet.

Snaha o objektivní zachycení skutečností, tak jak to popisují odborné literatury je těžší než se zdá, musím říci, že „smekám“ před všemi, kteří hned napoprvé dokáží bez emocí a stroze sepsat veškeré údaje a „jít dál“. Mně se to zpočátku vůbec nedařilo, a vždy jsem odcházel z rozhovorů s těžkou hlavou, jak bych dokázal respondentům, alespoň trochu pomoci v jejich těžkostech, ale to opravdu nebylo v mých silách moci všem, a není to ani v popisu práce antropologa, a proto jsem se snažil brát svůj výzkum co nejvíce z profesionální stránky a citovou stranu omezovat na minimum, přesto se v práci tyto oblasti občas objeví.

V rámci výzkumu se mi, tedy alespoň doufám, podařilo objasnit důvody nově přichozích převážně mužských pracujících imigrantů z latinskoamerických zemí. Ještě mnoho

oblastí zůstalo neprobádáno, rád bych rozšířil svůj výzkum i na oblast Prahy a Brna, kde v současné době působí malé množství latinskoamerických organizací a pokusil se konfrontovat svůj dosavadní výzkum s novými respondenty z těchto měst.

8 Literatura

América Latina en la obra de Juan Amos Comenio. 1. edición: Vida Checoslovaca 3, 1982. 250 s.

BINKOVÁ, Simona. et al. *Česká touha cestovatelská : Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. 1. vyd. Praha : Odeon, 1989. 493 s.

JETMAROVÁ, Jana. *Andské hudební soubory a andští hudebníci v Evropě a v severní Americe*. Praha, 2006. 181 s. Vedoucí dizertační práce doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.

KADLČÁK, Ondřej. *Česká pracovní migrace do Velké Británie (Bristol)*. Pardubice, 2008. 106 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Tereza Hyánková.

KAŠPAR, Oldřich. *Comenius and Latin America, in: Homage to J. A. Comenius*. 1. vyd. Prague : Praha, 1991. 301 s.

KAŠPAR, Oldřich. *Čechy v zrcadle hispano-amerických dějin*. KORA, 1997. ISBN 80-85644-16-9

KAŠPAR, Oldřich. *Dějiny Mexika*. Lidové noviny 1999. ISBN 80-7106-269-3

KAŠPAR, Oldřich. *Los Jesuitas Checos en la Nueva España, 1678-1766*. 1. edición México : Universidad Iberoamericana, 1991. 129 s.

KAŠPAR, Oldřich. *Smrtí dílo nekončí : Jezuité z České provincie v Mexiku 17 - 18. století*. 2. rozš. vyd. Praha : Vlastním nákladem, 2008. 60 s.

KAŠPAR, Oldřich. *Tadeáš Haenke : Český účastník Malaspinovy výpravy*. 1. vyd. Pardubice : Kora, 1994. 39 s

KAŠPAR, Oldřich. *Zámořské objevy*. KORA, 1992. ISBN 80-901092-5-X

KNEIDL, Pravoslav. *Spis o nových zemích a o novém světě*. 1. vyd. Praha : Památník národního písemnictví, 1981. 189 s.

Manuscriptos posthumos de Toledo Haenke en Real Jardín Botánico v Madridu. Madrid : ArOr1, 1989. 90 s.

MURPHY, Robert, F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1. dotisk vyd. Praha: SLON, 2001. 267 s. ISBN 80-85850-53-2.

OPATRNÝ, Josef. *Stručná historie států : Kuba*. 1. vyd. Praha : Libri, 2002. 100 s. ISBN 80-7277-089-6

PERNES, Jiří. *Maximilián I. : Mexický císař z rodu Habsburků* . 1. vyd. Praha : Knižní klub, 1997. 230 s. ISBN 80-85946-80-7.

Precursores de Toledo Haenke en el Nuevo Mundo, in: Malaspina '93, Alessandro malaspina e la sua spedizione scientifica 1789-1794, Atti del Congresso internazionale nel bicentenario della maxima impresa di Alessandro Malaspina. A cura di Blanca Sáiz. 1. Vyd. Cádiz – Mulazzo, 1995.

POLIŠENSKÝ, Josef. *Češi a svět : sborník k pětapadesátinám Ivana Pfaffa.* 1. vyd. Praha : Euroslavica Praha, 2000. 262 s. ISBN 80-85494-57-4

POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny Latinské Ameriky.* Svoboda-Praha, 1979. ISBN 25-009-79

STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu : Postupy a techniky metody zakotvené teorie.* 1. vyd. Boskovice : Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X.

Externí zdroje:

Přednášky

- Antropologie areálů: Střední a jižní Amerika - doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.
- Antropologie areálů: Andy - PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.
- Geografie náboženství - Mgr. Petr Pabian, Th.D.

Internetové zdroje:

www.wikipedia.org

www.wikimedia.org

www.czso.cz

www.mzv.eu

<http://www.mininterior.gov.ar>

9 Přílohy

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – mapa Latinské Ameriky
- Příloha č. 2 – Křesťanská příslušnost ve světě
- Příloha č. 3 – Procentuální podíl křesťanských obyvatel světa
- Příloha č. 4 – Rozlišení čtyř hlavních křesťanských proudů ve světě
- Příloha č. 5 – Mapa zachycující procentuální podíl obyvatelstva bez náboženství
- Příloha č. 6 – Přehled svátků v Argentině
- Příloha č. 7 – Respondent se svým komerčním stánkem
- Příloha č. 8 – Stánek s „nativním“ zbožím
- Příloha č. 9 – Vánoční výzdoba – respondent 3.
- Příloha č. 10 – Vánoční výzdoba – respondent 4.
- Příloha č. 11 – Handout
- Příloha č. 12 – Handout

Příloha č. 1

Mapa s vymezením Latinské Ameriky

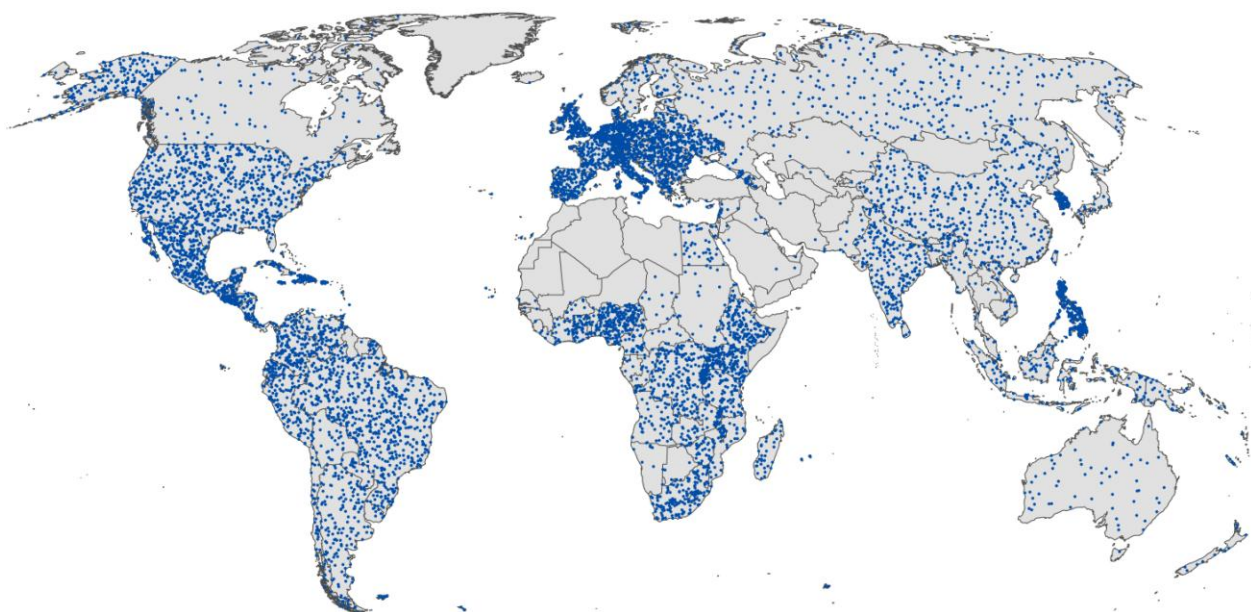
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/Map-Latin_America.png

Příloha č. 2

Křesťanská příslušnost ve světě

Křesťanství

1 tečka = 250 000 lidí hlásících se ke křesťanství

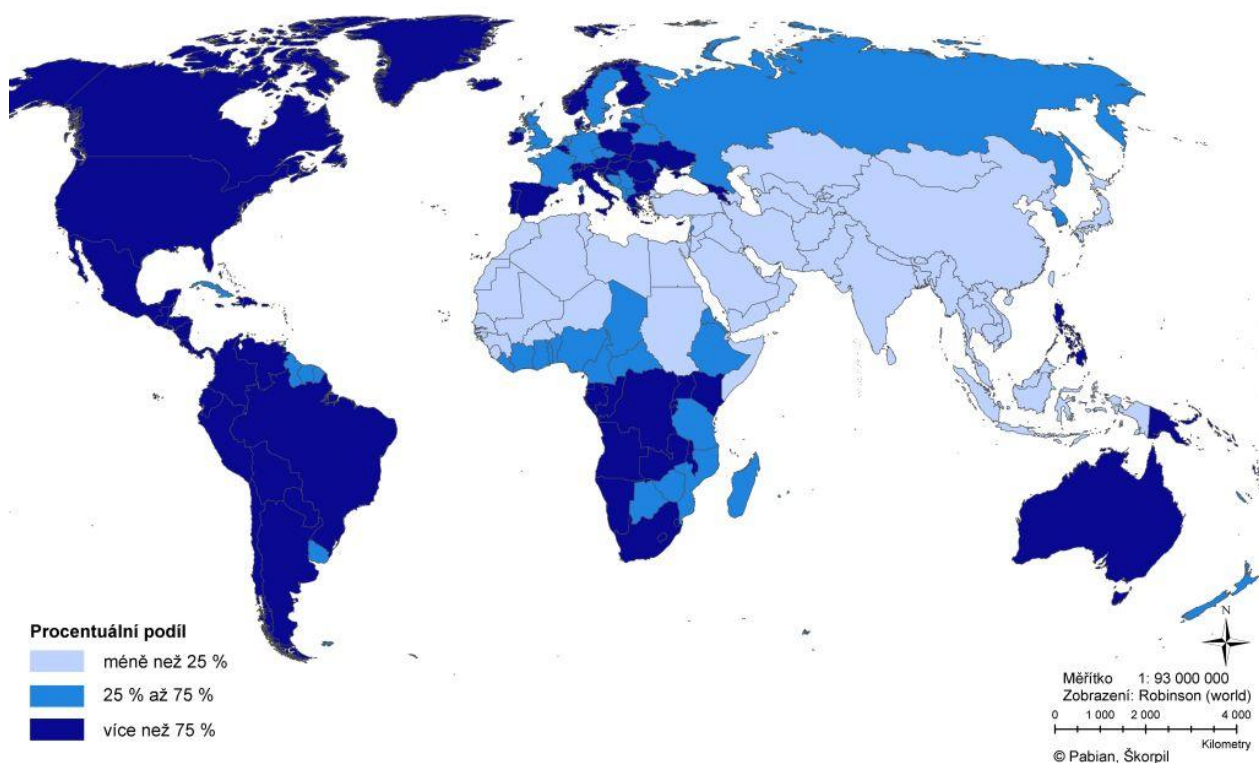

Zdroj: Mgr. Petr Pabian, Th.D. – přednášky předmětu Geografie náboženství

Příloha č. 3

Procentuální podíl křesťanských obyvatel světa

Křesťanství

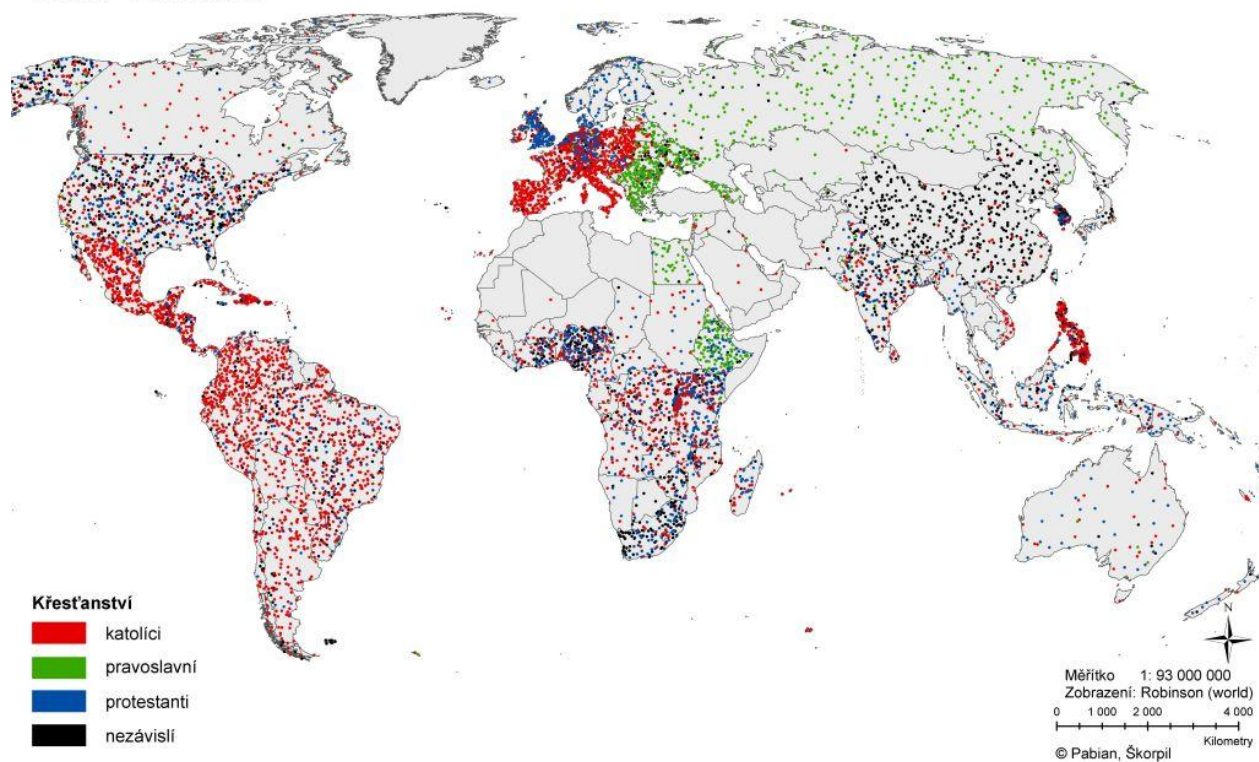
Zdroj: Mgr. Petr Pabian, Th.D. – přednášky předmětu Geografie náboženství

Příloha č. 4

Rozšíření čtyř hlavních křesťanských proudů ve světě

Křesťanství

1 tečka = 250 tisíc lidí

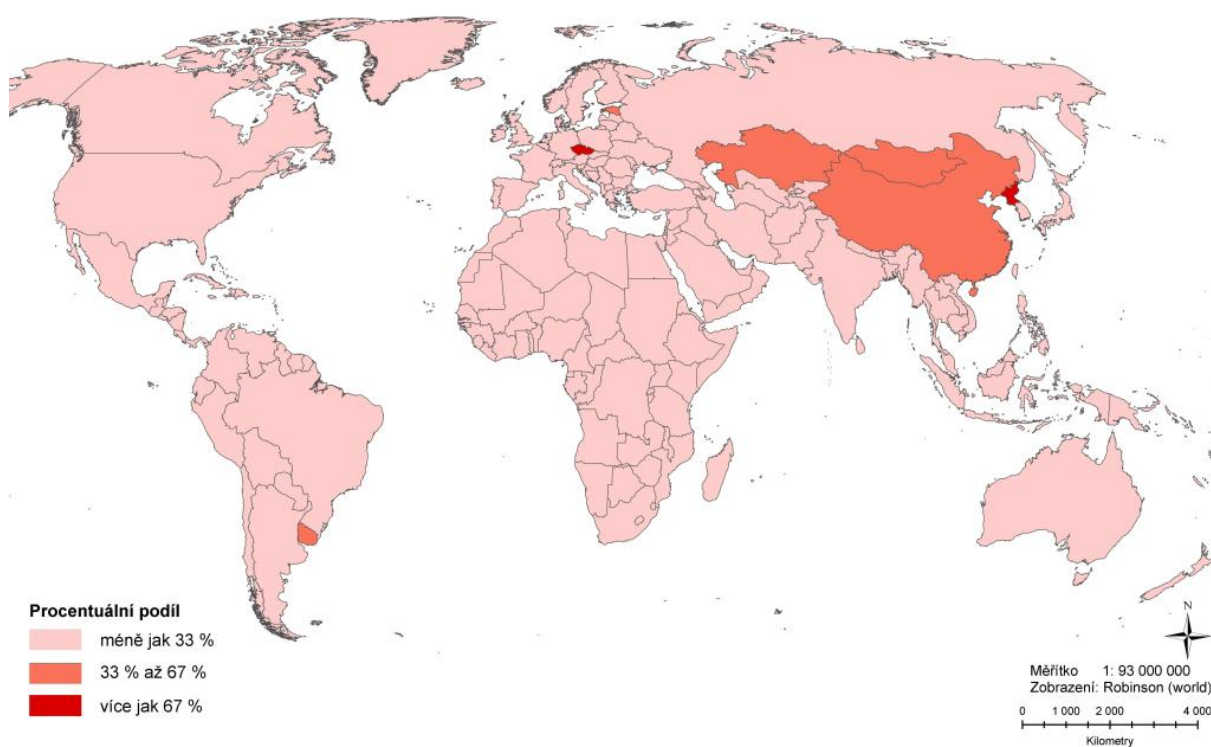

Zdroj: Mgr. Petr Pabian, Th.D. – přednášky předmětu Geografie náboženství

Příloha č. 5

Mapa zachycující procentuální podíl obyvatelstva bez náboženství

Bez náboženství

Zdroj: Mgr. Petr Pabian, Th.D. – přednášky předmětu Geografie náboženství

Příloha č. 6

Přehled svátků v Argentině

Dirección Nacional de Asuntos Políticos

Feridos inamovibles

Regidos por la Ley 21.329, excepto el 8 de Diciembre, incorporado por la Ley 24.445.

Fecha	Día	Conmemoración
1° de Enero	Martes	Año Nuevo
24 de Marzo	Lunes	Día Nacional de la Memoria por la Verdad y la Justicia
21 de Marzo	Viernes	Viernes Santo Festividad Cristiana
2 de Abril	Miércoles	Día del Veterano y de los Caídos en la Guerra de Malvinas (ley 26.110)
1° de Mayo	Jueves	Día del Trabajador
25 de Mayo	Domingo	Primer Gobierno Patrio
9 de Julio	Miércoles	Día de la Independencia
8 de Diciembre	Lunes	Inmaculada Concepción de María
25 de Diciembre	Jueves	Navidad

Feridos Trasladables

Fecha	Día	Conmemoración
20 de Junio (**)	Lunes 16 de Junio	Paso a la Inmortalidad del General Manuel Belgrano
17 de Agosto (**)	Lunes 18 de Agosto	Paso a la Inmortalidad del General José de San Martín
12 de Octubre (*)	Domingo 12 de Octubre	

(*) Estos Feridos se rigen por la Ley Nº 23.555. Las fechas que coincidan en martes y miércoles se trasladan al lunes anterior; las que coincidan en jueves y viernes se trasladan al lunes posterior.

(**) Estos Feridos se rigen por la Ley Nº 24.445. Los feriados nacionales del 20 de junio y del 17 de agosto se trasladan al tercer lunes del mes respectivo.

Días no laborables inamovibles

Fecha	Día	Conmemoración
20 de Marzo	Jueves	Jueves Santo Festividad Cristiana
20 y 21 de Abril 26 y 27 de abril		Pascuas Judías***
30 de Septiembre	Martes	Primer Día de Rosh Hashana Año Nuevo Judío*
1 de Octubre	Miércoles	Segundo Día de Rosh Hashana Año Nuevo Judío*
9 de Octubre	Jueves	YOMKIPUR (Gran Día del Perdón)*
#	Lunes	Fiesta del Sacrificio**
#	Sábado	Año Nuevo Islámico**
#	Sábado	Culminación del Ayuno**

Fechas aproximadas. Se rigen por el calendario lunar. A Confirmar

*Sólo para habitantes que profesen la Religión Judía. Dispuesto por la Ley 24.571

**Sólo para los habitantes que profesen la Religión Islámica. Dispuesto por la Ley 24.757

***Sólo para aquellos que profesan la religión judía. (Ley 26.089). Sancionada el 19 de abril (Los dos primeros días y los dos últimos de la Pascua Judía)

Zdroj: <http://www.mininterior.gov.ar/servicios/feriados2008.asp>

Příloha č. 7

Respondent se svým komerčním stánkem

Zdroj: archiv autora

Příloha č. 8

Stánek s „nativním“ zbožím

Zdroj: archiv autora

Příloha č. 9

Vánoční výzdoba – respondent 3

Zdroj: archiv autora

Příloha č. 10

Vánoční výzdoba – respondent 4

Zdroj: archiv autora

Handout

Magda Jurášková
Michal Vosáhlo

POZOROVÁNÍ

- samozřejmou součástí mnoha výzkumných akcí **kvalitativního charakteru**
- **rozhovory** obsahují vždy směr, co je, a toho, a toho, co si o tom respondent myslí
- **pozorování** naproti tomu představuje snahu zjistit, co se skutečně děje
- nejde jen o vizuální, ale často i o sluchové, čichové a pocitové vjemy
- pozorování nám také pomáhá doplnit naši zprávu o popis prostředí

POZOROVÁNÍ:

1. skryté – otevřené
2. zúčastněné – nezúčastněné
3. strukturované – nestrukturované
4. v umělé – přirozené situaci
5. sebe samého – někoho jiného

ROLE VÝZKUMNÍKA:

1. úplný účastník
2. účastník jako pozorovatel
3. pozorovatel jako účastník
4. úplný pozorovatel

- v kvalitativním výzkumu se nejčastěji využívá **role pozorovatel jako účastník a účastník jako pozorovatel**
- **zúčastněné pozorování** je hlavní technikou v etnografickém výzkumu
- jednoduché **strukturované pozorování** může nahradit nebo doplnit rozhovory

Zúčastněné pozorování

- **zúčastněné = participatní pozorování**, patří mezi nejdůležitější metody **kvalitativního výzkumu**
- zúčastněným pozorováním je možné popsat, co se děje, kdo nebo co s účastní dění, kdy a kde se věci dějí, jak se objevují a proč
- tato strategie se používá v **etnografickém výzkumu** nebo v **případových studiích**, které se soustřeďují na **hloubkový popis a analýzu nějakého jevu**
- pozorovatel nestojí mimo a není pasivní, nýbrž se **sám účastní dění** v sociální situaci, v níž se předmět výzkumu projevuje
- je v **osobním vztahu** s pozorovanými, **sbírá data**, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací – to vede k **těsnějšímu přiblížení** k předmětu a k možnosti **odhalit vnitřní perspektivy** účastníků
- v průběhu zúčastněného pozorování používáme různé prostředky pro získání dat – různé typy **rozhovorů, deníky** členů skupiny, **audio a video nahrávky** atd...

V procesu zúčastněného pozorování musíme vykonat **4 základní kroky**:

1. NAVÁZÁNÍ KONTAKTU

- musíme získat přístup do terénu a vytvořit kontakt s účastníky situace
- někdy jde také o radikální změnu vlastního životního stylu výzkumníka... Kritickým bodem je otázka, jak se stát členem určité skupiny a zároveň ji neovlivnit
- často je lepší sdělit účastníkům pravdu o poslání výzkumníka, s tím, že ho nezajímají jednotlivosti, ale obecné sociální prostředí

Zdroj: Handout, poskytnutý Mgr. Březinou, při uskutečňování prvního terénního výzkumu v oblasti Kriváně – Slovenská republika

Handout

- výzkumník se chce něco naučit od členů skupiny, jakožto od expertů v daném prostředí... teprve po dosažení určité integrace do skupiny může začít pozorování
- zásadní roli při získávání informací o skupině je **klíčový informátor** – jedinec, který zná výborně dané prostředí a dokáže své znalosti vyjádřit

2. POZOROVÁNÍ

- zpočátku má pozorování zachytit co **největší spektrum situací** v dané skupině
- zvolit situace, v nichž se budou nacházet **relevantní aktéři** a probíhat **zajímavé aktivity**

A, popisné pozorování

- cílem je podrobně popsat prostředí, lidi, události

B, fokusované pozorování

- zaměřuje se na zvlášť relevantní procesy a problémy
- postupně se vytváří teoretický rámec, který nám dovolí porozumět tomu, co se v terénu vlastně děje, a vysvětlit to čtenářům

C, selektivní pozorování

- uskutečňuje se na konci výzkumu
- hledáme další příklady a doklady pro typy chování a procesů nalezené v druhé fázi

- zúčastněné pozorování v sobě nese znaky kvalitativní metody v tom, že ho **nelze plně standardizovat**

3. ZÁZNAM DAT

- záznam informací má zahrnout **všechny detaily**
- hlavním prostředkem záznamu při zúčastněných pozorováních jsou **terénní poznámky**

A, popisné poznámky

- snaží se popsat prostředí, lidi a jejich činnosti
- v soulase se zaměřením výzkumu

B, reflektující poznámky

- týkají se hlavně úvah výzkumníka o tom, co pozoruje

- deník by měl zachytit přípravu pozorování a vstup do terénu, zkušenosti a problémy s kontakty
- dodržuje se pravidlo, že poznámky je nutné kompletovat do 24 hodin po akci a určitě do začátku následující akce v terénu

4. ZÁVĚR POZOROVÁNÍ

- po shromáždění potřebných dat nastane okamžik odpoutání od zkoumané skupiny

Nezúčastněné pozorování

- snažíme se co nejméně přijít od styku se zkoumanými subjekty, jde nám především o to, získat záznam chování.
- toto pozorování není nápadné a „vtíravé“, nevýhodou je, že získávání informací je obtížnější.
- v kvalitativním pozorování se snažíme získat nejširší záznam toho, co lidé dělají a říkají
- charakteristiky:
 - A, neutrální přístup a dostatečný odstup
 - B, následuje po zúčastněném pozorování, v němž se zjistilo, co se má pozorovat

Zdroj: Handout, poskytnutý Mgr. Březinou, při uskutečňování prvního terénního výzkumu v oblasti Kriváně – Slovenská republika